

बाँसगढी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बाँसगढी, बर्दिया जिल्ला, ५ नं. प्रदेश, नेपाल द्वारा प्रकाशित

बाँसगढी राजपत्र

खण्ड : २ अंक : ११ प्रमाणीकरण मिति : २०७४/११/०६
प्रकाशन मिति : २०७५/०६/२४

भाग-३

बाँसगढी नगरपालिका कार्यालयको सूचना

बाँसगढी नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७४ को दफा (४) बमोजिम बाँसगढी नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाले बनाएको देहाय बमोजिमको निर्देशिका सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

सहकारी दता, संचालन, लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा
नियमन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७४

प्रस्तावना :

सहकारी संस्था प्रचलित सहकारी सम्बन्धी कानून र सहकारीको अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र सिद्धान्तहरूको अनुसरण गर्दै देशको आर्थिक विकास मा सरकार तथा निजी क्षेत्र सरहको भूमिका निर्वाह गर्न सक्षम बन्न सक्नु भन्ने उद्देश्यले सहकारी ऐन, २०७४ को दफा १०२ (१) बमोजिम सहकारी संस्थाले गर्ने वित्तीय कारोवारको नियमन कार्य

प्रभावकारी बनाउन र सहकारी संस्थाहरुको दर्ता तथा संचालन सम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित गर्न सहकारी ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा १ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी प्रयोजनको लागि सहकारी संस्थाको लागि यो मापदण्ड जारी गरिएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक खण्ड

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (१) यो मापदण्डको नाम "सहकारी दर्ता, संचालन, लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा नियमन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७४" रहेको छ ।
- (२) बाँसगढी नगरपालिकाको नगरसभा द्वारा स्वीकृत यो मापदण्ड २०७४/११/०२ गते देखि सहकारी संस्थाका लागि लागु हुनेछ ।
२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस मापदण्डमा,
 - (क) "ऐन" भन्नाले सहकारी ऐन, २०७४ लाई जनाउनेछ ।
 - (ख) "कार्यालय" भन्नाले बाँसगढी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालयलाई जनाउनेछ ।
 - (च) "मापदण्ड" भन्नाले सहकारी दर्ता, संचालन, लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा नियमन सम्बन्धि मापदण्ड, २०७४ लाई जनाउनेछ ।
 - (छ) "विनियम" भन्नाले सम्बन्धित सहकारी संस्थाको विनियमलाई जनाउनेछ ।
 - (ज) "संस्था" भन्नाले प्रारम्भिक सहकारी संस्थालाई जनाउनेछ ।
 - (ट) "साधारणसभा" भन्नाले सहकारी संस्थाको नियमित वार्षिक साधारण सभालाई जनाउनेछ । शो शब्दले विशेष साधारण सभा समेतलाई जनाउनेछ ।
 - (ठ) "समिति" भन्नाले सहकारी संस्थाको संचालक समितिलाई जनाउनेछ ।
 - (ड) "सदस्य" भन्नाले सहकारी संस्था विनियम मोजिम शेयर खरीद गरी सदस्यता प्राप्त गरेको प्राकृतिक र कानूनी व्यक्तिलाई जनाउनेछ ।
 - (ढ) "व्यावसायिक इकाइ" भन्नाले सहकारी संस्थाहरु एक आपसमा मिली कुनै सामूहिक उद्देश्यका लागि गठित प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरुको व्यावसायिक इकाईलाई जनाउनेछ ।
 - (ण) "पूँजी कोष" भन्नाले सहकारी संस्था वा संघ वा बैंकको प्राथमिक पूँजी र पूरक पूँजीको योग सम्भन्नु पर्छ ।
 - (त) "प्राथमिक पूँजी कोष" भन्नाले संस्था शेयर पूँजी र जगेडा कोष रकमको

योगलाई जनाउनेछ ।

- (थ) “पुरक पूँजी कोष” भन्नाले संस्थाको अन्य कोष मध्ये सहकारी विकास कोष, घाटा पूर्ति कोष, डुवन्त ऋण कोष, कर्जा जोखिम कोष, स्थिरीकरण कोष तथा बाँडफाँड नगरेको मुनाफालाई जनाउनेछ ।
- (द) “निर्देशिका” भन्नाले सहकारी संस्था वचत तथा ऋण परिचालन निर्देशिका वा यस अघि प्रयोगमा ल्याइएको बचत तथा ऋण परिचालन नीतिलाई समेत जनाउनेछ ।
- (ध) “कार्यक्षेत्र” भन्नाले सहकारी संस्थालाई सदस्यता विस्तार र कारोवार गर्न तोकिएको भौगोलिक क्षेत्र वा निर्दिष्ट स्थानलाई जनाउनेछ ।
- (न) “एकाघर परिवार” भन्नाले छुट्टी भिन्न नभै एक घर परिवारमा बसेका बाबु, आमा, दाजु, भाइ, दिदी, बहिनी, पति, पत्नी, छोरा, बुहारी, धर्म पुत्र, धर्म पुत्रीलाई जनाउनेछ । सो शब्दले सदस्यले पालन पोषण गर्नुपर्ने वा निजमा आश्रित व्यक्ति समेतलाई जनाउनेछ ।
- (प) “शेयर पूँजी” भन्नाले सहकारी संस्थाको चुक्ता शेयर पूँजीलाई जनाउनेछ ।
- (फ) “निक्षेप” भन्नाले ब्याज दिने गरी वा नगरी सहकारी संस्थामा सदस्यहरूले नियमित वा आवधिक वा ऐच्छिक रूपमा सदस्यका नाममा जम्मा गरेको बचत रकमलाई जनाउनेछ । यस शब्दले सदस्यहरूका नाबालक बालबालिकाको नाममा नियमित जम्मा हुने बचत रकमलाई समेतलाई जनाउनेछ ।
- (ब) “लक्षित समुदाय” भन्नाले मानव विकास सूचकांकमा पछि रहेका महिला, दलित, मुस्लिम, जनजाति, शारीरिक रूपमा कम सक्षम, भूमिहीन किसान, सुकुम्बासी, मजदुर, दुर्गम क्षेत्रका बासिन्दाहरू र गरिबीको रेखामुनि रहेका अन्य समुदायलाई समेत जनाउनेछ ।

परिच्छेद - २

दर्ता तथा संचालन सम्बन्धि मापदण्डहरू

३. संस्था दर्ता गर्ने आधार : सहकारी संस्था दर्ता गर्दा निम्न आधारमा गरिनेछ :
- ३.१ बसोबासको आधार : बसोबासको आधारमा संस्था दर्ता गर्न संयुक्त रूपमा आवेदन गर्ने अलग अलग परिवारका कम्तिमा तीस जना प्राकृतिक व्यक्तिहरूको निम्नानुसारका कागजातहरू पेश गर्नु पर्नेछ :

- (१) नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि ।
- (२) हालसालै खिचिएको पासपोर्ट साइजको दुई प्रति फोटो ।
- (३) कार्यक्षेत्रभित्र बसोवास गरेको तर प्रस्तावित संस्थाको कार्यक्षेत्र बाहिरको नागरिकता भएको आवेदकहरूको हकमा नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपिको साथमा कार्यक्षेत्रभित्र बसोवास गरेको व्यहोरा प्रमाणित हुने देहायको मध्ये कुनै एक प्रमाणको प्रमाणित प्रतिलिपि ।
 - (क) परिवार सहितको बसाई सराई गरी आएको भए सोको प्रमाण पत्र ।
 - (ख) वैवाहिक सम्बन्धका आधारमा बसाई सार्नु परेको भए विवाह दर्ताको प्रमाणपत्र र नाता प्रमाणित ।
 - (ग) घर भएको प्रमाणित गर्न जग्गाधनी पुर्जाको प्रतिलिपि र घर नक्सा इजाजतको प्रतिलिपि वा हालसालै विद्युत महसुल तिरेको बिल र तिरो तिरेको रसिद ।
 - (ङ) कर्मचारीको हकमा स्थायी नियुक्ति पत्र, हाल कार्यरत कार्यालय वा निकाय खुल्ने प्रमाण र सम्बन्धित कार्य क्षेत्रमा वहालमा बसोबास गरेको व्यहोरा प्रमाणित हुने स्थानिय निकायले गरेको बढीमा एक महिना भित्रको सिफारिस ।
 - (च) आमा बाबु श्रीमान श्रीमति र छोरा छोरी बाहेक अन्यको हकमा एकाघर सगोलमा रहेको नाता समेत खुल्ने स्थानीय तहको सिफारिस ।
 - (४) बसोबासका आधारमा संस्था दर्ताको लागि आवेदन गर्ने व्यक्तिहरू मध्ये मा नब्बे प्रतिशत आवेदकहरूको स्थायी बसोबास प्रस्तावित संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्र हुनु पर्नेछ । यो अनुपात संस्थाले सधै कायम राख्नु पर्नेछ ।
 - (५) यो मापदण्ड जारी हुनु भन्दा अघि निजी कम्पनी वा गैर सरकारी संस्थामा आवद्ध व्यक्तिहरू मात्र सदस्य हुन पाउने गरी दर्ता भएका सहकारी संस्थाहरू निश्चित भौगोलिक क्षेत्र कायम गरी सदस्यहरूको बसोबासको आधारमा संस्थाको कार्यक्षेत्र परिमार्जन गर्न इच्छुक भएमा साधारण सभाबाट तत्काल कायम रहेका दुई तिहाई सदस्यहरूको स्वीकृतिमा यो मापदण्ड जारी भएको छ महिना भित्र खण्ड ३.१ मा उल्लेखित कागजातहरू सहित कार्यक्षेत्र परिवर्तनका लागि कार्यालयमा निवेदन पेश गर्ने गरी एक पटकलाई कार्यक्षेत्र परिमार्जन तथा दर्ताको आधार परिवर्तन गर्न अवसर दिइनेछ ।
 - (६) उपदफा (५) बमोजिम कार्यक्षेत्र र दर्ताको आधार परिवर्तन गर्नु पूर्व प्रमुख

प्रशासकीय अधिकृतको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

३.२ पेशा र पेशागत संगठनको आधार :

(१) कम्तिमा पन्ध्र जना एउटै पेशा वा पेशागत संगठनका व्यक्तिहरू मिली प्रारम्भिक सहकारी संस्था दर्ता गर्न सक्नेछन् । यस आधारमा संस्था दर्ता गर्नका लागि पेशा वा पेशागत संगठन खुल्ने प्रमाणहरू समेत पेश गर्नु पर्नेछ । यस्ता संस्थाको कार्य क्षेत्र सदस्यहरूको प्रकृति अनुसार सम्बन्धित निकायको

परिसर वा आवेदक सदस्यहरूको ठेगानाका आधारमा बढीमा बाँसगढी नगरपालिकाभरसम्म कायम गर्न सकिने छ ।

(२) कानून बमोजिम गठित एउटा पेशागत संगठन अन्तर्गत एक भन्दा बढी संस्थाको दर्ता गरिने छैन । सम्बन्धित पेशागत संगठनको आधिकारिक सहमतिमा मात्र पेशागत संगठनको आधारमा संस्था दर्ता गर्न सकिनेछ ।

३.३ संस्थागत आधार : सरकारी निकायमा कार्यरत कर्मचारीहरू, नेपाल सरकारको पूर्ण, अर्ध वा आंशिक स्वामित्व भएका सरकारी संस्थान वा प्राधिकरणका कर्मचारीहरू सार्वजनिक, सहकारी र निजी कलकार खानामा कार्यरत मजदूरहरू, शैक्षिक संस्थामा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीहरू, अस्पतालमा कार्यरत कर्मचारीहरू, शहरमा आई बसोबास गरेका कुनै भौगोलिक क्षेत्रका समाजमा संगठित रहेका व्यक्तिहरू मात्र सदस्य हुन सक्ने आधारमा निर्दिष्ट भौगोलिक क्षेत्र वा कार्यालयको परिसर भित्र मात्र कार्यक्षेत्र रहने गरी आफ्ना सदस्यहरू माँझ बचत तथा ऋणको कारोवार, सदस्यहरूको सामूहिक हित प्रबर्द्धनका लागि सामाजिक कामहरू र सांस्कृतिक क्रियाकलापहरू संचालन गर्ने उद्देश्य राखी सहकारी संस्था दर्ता गर्न सकिनेछ । तर औद्योगिक क्षेत्र परिसरभित्रका बहुसंख्यक मजदूरहरूको सदस्यता रहने गरी दर्ता गरिने सहकारी संस्थालाई बचत तथा ऋण, पसल, शिशु स्याहार केन्द्र, स्वास्थ्य क्लिनिक, वाचनालय, जस्ता परिसर भित्र संचालन गर्न सकिने बहुमुखी काम गर्न पाउने गरी उद्देश्यहरू राख्न दिइनेछ । यस आधारमा दर्ता हुने सहकारी संस्थाका आवेदक सदस्यले आवेदन गर्दा दरखास्तका साथ देहायका विवरण पेश गर्नु पर्नेछ :

१. एक सय जना आवेदक भएको

२. नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि ।

३. हालसालै खिचिएको पासपोर्ट साइजको फोटो २।२ प्रति ।
४. सम्बन्धित निकायको सदस्यता वा नियुक्तिको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि ।
५. सम्बन्धित निकायको स्वीकृति ।
५. संस्थाको नाम सम्बन्धि मापदण्ड :
 - (१) संस्थाको नाममा "बैंक", "फाइनान्स", "इन्भेष्टमेण्ट", "डेभलपमेण्ट" तथा "वित्तीय संस्था" वा "कम्पनी" जनाउने शब्दहरू प्रयोग गर्न पाइने छैन । यस अगाडि यस्तो नाम राखी संस्था दर्ता भएको भए कार्यालयले यस्तो नाम परिवर्तन गर्न निर्देशन दिनेछ । कार्यालयको निर्देशन पालना गर्नु संस्थाको जिम्मेवारी हुनेछ ।
 - (२) संस्था दर्ता गर्दा एउटा नामको एक मात्र संस्था दर्ता गर्न सकिनेछ ।
 - (३) संस्थाको प्रस्तावित नामका लागि निवेदन सहित अग्रिम स्वीकृति लिनु पर्नेछ । प्रस्तावित नाममा तीनदिन भित्र कार्यालयले मिल्ने नमिल्ने जानकारी दिनु पर्नेछ । स्वीकृति लिएको दश दिन भित्रमा प्रस्तावित नामको संस्था दर्ताका लागि कार्यालयमा निवेदन पेश गरी सक्नुपर्नेछ । तोकिए बमोजिमको समय नाघेपछि सो नाम अरुले प्रयोग गर्न सक्नेछन् ।
 - (४) कुनै निकाय वा समूह वा व्यक्तिबाट प्रवर्द्धित भनी उल्लेख गरिएको संस्था दर्ता गरिने छैन । यस्तो शब्दको प्रयोग संस्था संचालनको कुनै पनि चरणमा प्रयोगमा ल्याउन पाइने छैन ।
 - (५) तोकिएको भौगोलिक कार्यक्षेत्र भन्दा व्यापक कार्य क्षेत्र जनाउने नाम राखी संस्था दर्ता गरिने छैन ।
 - (६) संचालनमा रहेका अन्य संस्थाहरूको नामको अगाडि वा पछाडि उपसर्ग वा प्रत्यय वा अन्य शब्द जोडी संस्था दर्ता गरिने छैन ।
 - (७) संस्थाको नाम देवनागरी लिपिमा हुनु पर्नेछ । अनुवाद गरी अंग्रेजी र नेपालीमा फरक नाम उल्लेख गर्न पाइने छैन । प्रस्तावित संस्थाको नाम अर्थ खुल्ने गरी कम्तिमा दुई अक्षरको हुनु पर्नेछ । नामका लागि संक्षिप्त अक्षरको प्रयोग गर्न सकिने छैन । संस्थाको नाममा सहकारी र लिमिटेड शब्दको प्रयोग अनिवार्य हुनेछ ।

६. संस्थाको नाम परिवर्तनको प्रक्रिया र कार्यविधि :
- (१) सामान्य अवस्थामा संस्थाको नाम परिवर्तनका लागि स्वीकृति दिइने छैन ।
 - (२) विशेष परिस्थितिमा कार्यालयले नाम परिवर्तनको स्वीकृति दिन सक्नेछ ।
 - (३) नाम परिवर्तनका लागि साधारण सभाको निर्णयले मात्र प्रस्ताव गर्न सकिनेछ ।
 - (४) ग्रामिण तहमा संचालनमा रहेका कुनै सहकारी संस्थाहरूले कृषि सहकारी जनाउने गरी र बहुउद्देश्यीय संस्थालाई एकल उद्देश्यको नाम र उद्देश्य परिवर्तन गर्न चाहेमा प्रश्रय दिइने छ ।
 - (५) उपदफा (२) बमोजिम नाम परिवर्तन गर्न स्वीकृति दिइएमा निम्नानुसार गर्नु पर्नेछ :
 - (क) रु एक करोड भन्दा बढी बचत तथा ऋणको प्रमुख कारोवार गर्ने संस्थाहरूले नाम परिवर्तन भएको कुरा खोली राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा मा दुई पटक सूचना प्रकाशित गर्नु पर्नेछ । अन्य सहकारी संस्थाहरूले यस्तो सूचना स्थानीय दैनिक पत्रिका वा दैनिक पत्रिका नभए स्थानीय एफ एम रेडियोबाट दुई पटक प्रशासन गर्नु पर्नेछ ।
 - (ख) खण्ड (क) बमोजिमको सूचना प्रकाशित गर्दा नाम परिवर्तन भएपछि साबिक नामबाट गरिएको कारोवार को जिम्मेवारी नाम परिवर्तन हुने संस्थामै रहने कुरा समेत सूचनामा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
७. शेयर पूँजी सम्बन्धी मापदण्ड :
- (१) संस्थाले जारी गर्ने कूल शेयर पूँजीको रकम संस्थाको विनियममा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
 - (२) संस्था दर्ता गर्न आवेदन गर्दा कूल शेयर पूँजी उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
 - (३) प्रस्तावित सदस्यहरूले खरिद गरेको शेयर पूँजीको नामनामेशी विवरण तोकिएको ढाँचामा दर्ताको आवेदन साथ पेश गर्नु पर्नेछ ।
 - (४) संस्था दर्ताको बेला चुक्ता शेयर पूँजीको रकम कूल शेयर पूँजीको मा तीस प्रतिशत हुनुपर्नेछ ।
 - (५) तत्काल बस्ने साधारण सभाबाट अनुमोदन गराउने गरी समितिको निर्णयले संस्थाको शेयर पूँजी बृद्धि गर्न सकिनेछ । शेयर पूँजी बृद्धिको निर्णयको जानकारी कार्यालयमा गराउनु पर्नेछ । सामान्यतया २ वर्ष नपुगी शेयर बृद्धि

गर्न सकिने छैन ।

८. शेयर खरीद र अन्य सहकारीमा लगानी सम्बन्धि मापदण्ड :

(१) बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने एउटा सहकारी संस्थाले सोही प्रकृतिको कारोवार गर्ने अर्को संस्थाको शेयर खरीद गर्न पाउने छैनन् ।

(२) यो मापदण्ड जारी हुनु अघि गरिएको अन्य निजी व्यवसाय वा कम्पनी वा फर्ममा गरिएको लगानी यो मापदण्ड जारी भएको दुईवर्ष भित्र संस्थामा फिर्ता ल्याउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । यो मापदण्ड जारी भएपछि कुनै निजी व्यवसाय वा व्यापारिक फर्म वा कम्पनीमा शेयर र ऋण लगानी गर्न पाइने छैन । यस मापदण्ड विपरीत गरिएको शेयर तथा ऋण लगानी संचालकहरूबाट असुल उपर गराई संस्थाको कोषमा दाखिला गर्न लगाइनेछ ।

(३) आफू सदस्य रहेको विषयगत संघ वा राष्ट्रिय सहकारी बैंक बाहेक कुनै पनि संस्थाले समानान्तर अर्को प्रारम्भिक संस्थामा बचत निक्षेप जम्मा गर्न पाउने छैन । विषयगत संघ वा सहकारी बैंकमा राखिएको निक्षेप रकमलाई तरलतामा गणना गरिने छ ।

(४) कार्यालयको स्वीकृतिमा सहकारी संस्थाहरूले साभेदारीमा उद्योग व्यवसायहरू संचालन गर्न सक्नेछन् । यस्तो उद्योग व्यवसायको व्यवस्थापनका लागि संचालक समितिले संचालक सदस्यबाट अवधि तोकी प्रतिनिधित्व गराउनु पर्नेछ वा विनियममा व्यवस्था गरी प्रतिनिधि निर्वाचन गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) वित्तिय कारोवार बाहेकको उद्देश्यका लागि संस्थाहरूको संयुक्त वा एकल लगानीमा व्यवसाय संचालन गर्ने गरी सहकारी उद्योग वा व्यवसाय दर्ता गर्न सकिनेछ । लगानीको सीमा मापदण्डको दफा ३३ को उपदफा (१) मा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९. संचालक र लेखा समितिको गठन :

(१) एकै परिवारबाट एकभन्दा बढी व्यक्ति एउटै संस्थाको संचालक वा लेखा समितिको कुनै पदका लागि निर्वाचनमा उम्मेदवार हुन पाउने छैन ।

(२) प्रारम्भिक संस्थामा मा सात तथा बढीमा एघार जना सदस्य भएको संचालक समितिको गठन गर्नु पर्नेछ । मा तेत्तीस प्रतिशत महिला सन्चालक समितिमा समावेश भएको हुनुपर्नेछ ।

(३) संस्थाबाट लिएको ऋणको भाखा नाघेको ऋण र तिर्नु बुझाउनु पर्ने अन्य

रकम नबुभाएसम्म र बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट कर्जा लिई कालो सूचीमा परेका व्यक्ति संचालक वा लेखा समितिको कुनै पदमा उम्मेदवार हुन पाउने छैन ।

- (४) संचालक समितिले आफ्नो पदावधि समाप्त हुनु मा एक महिना अगावै नयाँ समितिको लागि निर्वाचन गराउनु पर्नेछ ।
- (५) संस्थाको संचालक समितिको पदावधि समाप्त हुने अभिलेख सम्बन्धित कार्यालयले अद्यावधिक गराई राख्नु पर्नेछ ।
- (६) समितिको पदावधि समाप्त भएर पनि निर्वाचन नगराउने संस्थाको हकमा कार्यालयले निर्वाचन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । यस कार्यमा सम्बन्धित संस्थामा विद्यमान पदाधिकारी, कर्मचारी एवं सदस्यहरूले आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ । यस अनुसार हुने निर्वाचनको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी र लाग्ने खर्च सम्बन्धित संस्थाले व्यवस्था गर्नु पर्ने छ ।
- (७) संस्थाको संचालक वा लेखा समितिमा उम्मेदवार हुने व्यक्तिले अनुसूचि - १ बमोजिमको ढाँचाको मनोनयन पत्र निर्वाचन समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (८) कुनै पनि व्यक्ति एकै प्रकृतिको एक भन्दा बढी सहकारी संस्थाको सदस्य हुन पाउने छैन । उजुरीका आधारमा सम्बन्धित कार्यालयले दोहोरो सदस्यता कानून बमोजिम खारेज गर्नेछ ।
- (९) संस्थाको संचालक वा लेखा समितिको पदमा उम्मेदवार हुँदा सदस्यले आफ्नो नाम कालो सूचिमा नपरेको, एकाघर परिवारका अन्य व्यक्तिले मनोनयन पत्र दाखिल नगरेको, र आफू सोही प्रकृतिको अन्य संस्थाको संचालक वा लेखा समितिको पदाधिकारी नरहेको भनी मनोनयन पत्रमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) संस्थाको विनियममा संचालकको पदमा उम्मेदवार हुन सदस्य सदस्यहरूका बीच विभेद हुने गरी कुनै प्रावधान राख्न पाईने छैन । तर यस व्यवस्थाबाट संस्थाको संचालक समितिको दोस्रो कार्यकाल देखी एक कार्यकाल सम्म निरन्तर रूपमा संस्थाको सदस्य रही आर्थिक कारोबारमा संलग्न रहेको व्यक्ति हुनु पर्ने व्यवस्था गर्न तथा पछाडि परेका महिला वा निश्चित समुदायका व्यक्तिहरूको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्न विनियममा गरिएको विशेष व्यवस्था अन्तर्गतका पदहरूमा सोही लिंग वा समुदायका व्यक्तिहरूले मात्र तोकिएको पदमा उम्मेदवार वन्न र निर्वाचित हुन बाधा पर्ने छैन ।

- (११) मतदानमा सहभागी हुन पाउने सबैको हक सुरक्षित गर्नु पर्नेछ । एक जिल्ला भन्दा बढी कार्यक्षेत्र भएको वा जिल्ला भित्र पनि क्षेत्रगत आधारमा पाँच सय भन्दा बढी सदस्य संख्या भएको सहकारी संस्थाहरूले क्षेत्रगत रूपमा संचालक समितिमा प्रतिनिधित्व सुनिश्चित हुने गरी विनियममा नै व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (१३) प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरूकोमा एक कार्यकाल संचालक समिति र लेखा समितिमा नरहेका व्यक्तिहरू कुनै पनि संस्थाको पदाधिकारीमा उम्मेदवार हुन पाउने छैनन् ।
- (१४) कर्मचारीहरूको सहभागितामा कर्मचारीहरू मात्र सदस्य हुन पाउने गरी संचालनमा रहेका संस्था बाहेक अन्य संस्थाको समितिको कुनै पनि पदको निर्वाचनमा बहालवाला निजामति कर्मचारी, बैंक तथा वित्तीय संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरू उम्मेदवार हुन पाउने छैनन् । तर यस प्राबधानले सरकारको लगानी वा सम्पत्तिको उपयोगका कारणबाट संचालक समितिमा पदेन संचालकको भूमिका निर्वाह गर्न यस व्यवस्थाले बहालवाला निजामती कर्मचारीलाई कुनै बाधा पुग्ने छैन ।
- (१५) संचालक समितिको अध्यक्ष वा अन्य पदहरूमा उम्मेदवार हुने व्यक्ति संस्थाको संचालक समितिको एक कार्यकाल सम्म निरन्तर शेयर सदस्य रही सदस्यको दायित्व निर्वाह गरेको व्यक्ति हुनु पर्नेछ ।
स्पष्टीकरण: एक कार्यकाल भन्नाले संस्थाको विनियमावलीमा तोकिएको अवधिलाई गणना गरिनेछ । संस्थाको संचालक समितिको पहिलो निर्वाचन र पदावधि नसकिदै गरिने सोही पदावधिको निर्वाचनमा भने यस्तो व्यवस्था लागू हुने छैन ।
- (१६) संचालक समितिको निर्वाचन गर्दा संचालक सदस्यहरूको मात्र निर्वाचन गरी संचालक सदस्यहरू मध्येबाट अध्यक्ष चयन गर्ने व्यवस्था गर्न सकिनेछ । संचालक समितिको निर्णयबाट अन्य सदस्यहरूको जिम्मेवारी तोक्न सकिनेछ ।
- (१७) संस्थामा तत्काल कायम रहेको सदस्यता अनुपातका आधारमा संचालक समिति र लेखा समितिका पदाधिकारी निर्वाचनमा महिला नेतृत्व निर्वाचन हुने विशेष व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

१०. संचालक समितिको काम तथा कर्तव्य :
- विनियममा गरिएको व्यवस्था अन्तर्गत वा बाहेक देहायका जिम्मेवारी वहन गर्ने दायित्व समितिको हुनेछ ।
- (१) संस्थाको बचत तथा सम्पत्तिको सुरक्षा र संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी संयुक्त रूपमा संचालकहरूको हुनेछ । तर बरबुभारथ नगरेको अवस्था सम्म संस्थाको सम्पत्ति र दायित्व सम्बन्धि जिम्मेवारी अधिल्लो संचालकहरूले समेत वहन गर्नु पर्नेछ । बरबुभारथ भए गरेकोमा सोही बमोजिमको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्नेछ ।
 - (२) बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संस्थाले साधारण सभाको स्वीकृतिमा बनेको वचत तथा ऋण नीतिका आधारमा एक निश्चित रकम सम्मको ऋण प्रवाहमा व्यवस्थापनलाई अधिकार प्रत्यायोजन गरे देखि बाहेक ऋण उपसमितिको सिफारिसमा मात्र संचालक समितिले ऋण लगानी गर्नु पर्नेछ । ऋण प्रवाहमा प्रक्रियागत त्रुटीका कारण जोखिम उत्पन्न भएमा सम्बन्धित निर्णय गर्ने अधिकारी र प्राविधिक रूपले सिफारिस गर्ने कर्मचारी एवं सामूहिक रूपमा निर्णयमा संलग्न समितिका सबै पदाधिकारीले जिम्मेवारी वहन गर्नु पर्नेछ ।
 - (३) निर्वाचन भएको पन्ध्रदिन भित्र निर्धारित ढाँचामा संस्थाका सञ्चालक समिति र लेखा समितिको पदाधिकारीहरूको हालसालै खिचिएको फोटो सहित तीन पुस्ते नाम, पद, स्थायी ठेगाना, सम्पर्क फोन र पत्राचारको ठेगाना खुल्ने विवरण, एवं नागरिकताको प्रमाणित प्रतिलिपि कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
 - (४) प्रारम्भिक संस्थाको संचालक समितिको नियमित बैठक कम्तिमा महिनामा एक पटक राख्नु पर्नेछ । समितिको निर्णय पुस्तिका सुरक्षित साथ संस्थाको कार्यालयमा राख्ने व्यवस्था अध्यक्ष र प्रमुख व्यवस्थापकले मिलाउनु पर्नेछ । प्रत्येक बैठकको निर्णयका बारेमा संचालकहरू जिम्मेवार हुनेछन् ।
 - (५) संचालक र प्रमुख व्यवस्थापकले उपयोग गर्ने सेवा सुविधाको व्यवस्था साधारण सभाले पारित गरेको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि नियमावली र स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बमोजिम हुनेछ । सामान्यतया यस्तो सुविधा प्रचलन संस्थाको वित्तीय विश्लेषणका आधारमा अस्वभाविक देखिएमा समायोजनका लागि कार्यालयले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ । निर्देशनको पालना गर्नु संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

- (६) समयमै लेखा परीक्षण गराई साधारण सभा सम्पन्न गर्ने दायित्व संचालक समितिको हुनेछ। पदाब्धि समाप्त हुनु कम्तिमा एक महिना अगावै निर्वाचनको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने कामको दायित्व समितिको हुनेछ।
- (७) शेयर सदस्यता दिने नदिने अधिकार समितिको हुनेछ। सदस्यता दिदा प्रस्तावित सदस्यको विस्तृत विवरण लिई अभिलेख राख्नु पर्ने अन्तिम दायित्व समितिको हुनेछ। विनियममा भएको व्यवस्था बमोजिम सदस्यको उत्तरदायित्व निर्वाह नगरेको आधारमा समितिले प्रक्रिया पुरा गरी सदस्यता खारेज गर्न सक्नेछ। समितिले गरेको निर्णय चित्त नबुझेमा तीस दिनभित्र समिति मार्फत साधारण सभामा पुनरावेदन गर्न सकिनेछ। सदस्यता खारेज सम्बन्धि अन्तिम निर्णय पुनरावेदनका लागि निवेदन दिएपछि बस्ने साधारण सभाले गर्नेछ। पुनरावेदन सम्बन्धि निवेदन साधारण सभामा पेश गर्ने दायित्व समितिको अध्यक्षको हुनेछ।
- (८) कुनै सदस्यले सदस्यता छाड्न चाहेमा साठी दिन अघि लिखित रूपमा समितिसँग माग गर्नुपर्नेछ। संचालक समितिले बैठकबाट निर्णय गरी त्यस्तो सदस्यको सम्पत्ति र दायित्व यकीन गरी शेयर रकम फिर्ता गर्नु पर्नेछ। संचालक समितिले शेयर रकम फिर्ता नगरेमा सो को पुनरावेदन सुन्ने निकाय साधारण सभा हुनेछ।
११. लेखा समितिको गठन र दायित्व :
- (१) संस्थाको लेखा समिति एक जना संयोजक सहित तीन सदस्यीय हुनेछ। सदस्य निर्वाचित गर्दा कम्तिमा एक जना सदस्य लेखाको ज्ञान भएको व्यक्ति हुनु पर्नेछ।
- (२) लेखा समितिको गठन शेयर सदस्यहरूले निर्वाचनबाट गर्नेछन्।
- (३) संस्थाको अध्यक्ष र प्रमुख व्यवस्थापकसँग एकाघरको नाता सम्बन्ध रहेको शेयर सदस्य लेखा समितिको संयोजक वा सदस्य हुन सक्ने छैन। लेखा समितिका पदाधिकारीले अध्यक्षसंगको आफ्नो नाता सम्बन्ध वा व्यापारिक स्वार्थ भए नभएको बारेमा संचालक समितिलाई लिखित रूपमा जानकारी गराउनु पर्नेछ।
- (४) प्रत्येक संस्थाको लेखा समितिले देहायका विषय मा परीक्षण गरी अनुसूचि-२ को ढाँचामा अनिवार्य रूपमा वार्षिक प्रतिवेदन साधारण सभा र सोको एकप्रति सम्बन्धित कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ।
- (क) व्यवस्थापन परीक्षण(खासगरी कर्मचारी व्यवस्थापन र सम्पत्तिको उचित प्रयोग

- र संरक्षणका बारेमा) ।
- (ख) साधारण सभा र विशेष साधारण सभाको निर्णयको कार्यान्वयनको अवस्था ।
- (ग) संचालक समितिको बैठक, निर्णय र कार्यान्वयनको नियमितता ।
- (घ) बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संघ संस्थाको हकमा ऋण लगानी प्रक्रिया र सुरक्षणको अवस्था ।
- (ङ) कार्यालयद्वारा जारी मापदण्डहरूको कार्यान्वयनको अवस्था ।
- (च) कार्यालयले अनुगमन निरीक्षण गर्दा देखाइएको कौफियत र सुभाबहरूको कार्यान्वयनको अवस्था ।
- (छ) संस्थाको पदाधिकारी र प्रमुख व्यवस्थापकले लिएका पारिश्रमिक, सुविधा र भत्ता सम्बन्धि विवरण ।
- (ज) कर्मचारी भर्ना प्रकृया ।
- (झ) शेयर सदस्यहरूलाई नियमानुसार दिईएको मुनाफा र अन्य थप सुविधाहरू ।
- (ञ) लेखा समितिले उल्लेख गर्न चाहेका अन्य विषयहरू ।
- (५) लेखा समितिले चौमासिक आधारमा नियमित परीक्षण गरी प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (६) लेखा समितिको वार्षिक प्रतिवेदन नियमित वार्षिक साधारण सभा बस्नुभन्दा मा पन्ध्र दिन अगाडि संचालक समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ । संचालक समितिले वार्षिक साधारण सभाको विवरणमा सो प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा समावेश गरी शेयर सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (७) लेखा समितिको प्रतिवेदनहरू लेखापरीक्षकलाई लेखापरीक्षण गर्नु अघि नै उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (८) प्रत्येक चौमासिक प्रतिवेदन तयार गरी संचालक समितिका अध्यक्ष वा प्रमुख व्यवस्थापक मार्फत समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (९) प्राप्त प्रतिवेदन वारे संचालक समितिलाई स्पष्ट पार्न संचालक समितिको बैठकमा लेखा समितिका संयोजक वा निजको अनुपस्थितिमा कुनै अर्को सदस्यलाई आमन्त्रण गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) अनुगमनको क्रममा लेखा समितिले आफ्नो दायित्व वहन गर्न नसकेको वा नगरेको पाईएमा वा सदस्यहरूले निवेदन दिएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तत्काल अर्को लेखा समिति गठनका लागि विशेष साधारण सभा बोलाउन

निर्देशन दिन सक्नेछ ।

- १२ साधारण सभा सम्बन्धि मापदण्ड :
- (१) साधारण सभा सम्पन्न भएको पन्ध्र दिनभित्र सम्बन्धित संघ संस्थाले लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन, कारोवाको वार्षिक प्रतिवेदन, अध्यक्षले प्रमाणित गरेको सभाको निर्णयका प्रतिलिपिहरु, सदस्यहरुको उपस्थितिको विवरण र निर्वाचन सम्पन्न भएको भए संचालक र लेखा समितिका पदाधिकारीहरुको व्यक्तिगत विवरण समेत तोकिएको ढाँचामा सम्बन्धित कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) साधारण सभाको सूचना प्रशारणमा देहायका प्रक्रियाहरु पुरा गर्नु संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।
- (क) साधारण सभा बस्ने सूचनामा पन्ध्र दिन अगाडि प्रकाशन र प्रशारण गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) विशेष साधारण सभाको सूचनामा सात दिन अगाडि प्रकाशन र प्रशारण गर्नु पर्नेछ ।
- (ग) सूचनाका लागि सबै सदस्यहरुले जानकारी पाउने माध्यमको उपयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) प्रकाशित वा प्रशारित सूचनाको जानकारी सम्बन्धित कार्यालयलाई सूचना प्रकाशित भएको मितिले तीन दिन भित्र छिटो साधनद्वारा गराउनु पर्नेछ ।
- (ङ) सूचनामा सभा बस्ने स्थान, मिति, समय, र सभामा प्रस्तुत हुने प्रमुख विषयहरु समावेश गर्नु पर्नेछ ।
- (च) नयाँ संचालक समिति र लेखा समिति वा रिक्त पदहरुमा निर्वाचन गर्नु पर्ने भए निर्वाचन सम्बन्धी कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण समेत अनिवार्य रूपमा प्रकाशन वा प्रशारण गर्नु पर्नेछ ।
- (भ) सूचना प्रकाशन वा प्रशारणमा प्रभावकारी माध्यम प्रयोग नभई बहुसंख्यक सदस्यहरुले जानकारी नपाएको लागेमा वा प्रयाप्त समय नदिइएको पाइएमा कार्यालयले सभा बस्ने नयाँ मिति कायम गर्न र प्रभावकारी सूचना सम्प्रेषणका लागि निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (ज) सभा बस्ने स्थान संस्था दर्ता भएको क्षेत्र भित्रको कार्यालय परिसर वा नजिकको सभा हलमा व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
- (ट) साधारण सभा संचालन भड्किलो र खर्चिलो रूपमा गरेको पाइएमा कार्यालयले सचेत गराउन सक्नेछ । सभामा गरिने खर्चको मापदण्ड तयार गरी वार्षिक

- कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गर्ने साथै खर्च गर्ने स्पष्ट आधार, जिम्मेवारी तथा खर्चको सीमा समितिबाट पूर्व निर्णय गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (३) सामान्यतया नियमित वार्षिक साधारण सभा प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरूले आश्विन महिना भित्र, सम्पन्न गर्नुपर्नेछ । तर पौष मसान्तभित्र अनिवार्य रूपमा साधारणसभा गरिसक्नु पर्नेछ ।
१३. साधारण सभा र निर्वाचन संचालन सम्बन्धि थप प्रावधानहरू :
- (१) एक हजार भन्दा बढी शेयर सदस्य भएका संस्थाको हकमा प्रत्येक दश जनाबाट एक जना र एक जिल्ला भन्दा बढी जिल्लाहरू कार्य क्षेत्र हुने संघ संस्था र सहकारी बैंकको हकमा प्रत्येक जिल्लाबाट सम्बन्धित जिल्लाको कूल सदस्य संख्याको दश प्रतिशत प्रतिनिधि सहभागी हुने गरी साधारण सभा सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिनिधि छान्ने प्रयोजनका लागि सम्बन्धित संस्थाले सदस्यहरूको आधारमा क्षेत्र विभाजन गर्नु पर्नेछ । एक क्षेत्रमा मा पाँच सय र बढीमा एक हजारभन्दा बढी सदस्य राख्न पाइने छैन ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिनिधि छनौट कार्य गर्दा सहकारी ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिमको गणपुरक संख्या पुगेको हुनु पर्नेछ ।
- (४) प्रारम्भिक संस्था तथा सन्जालको साधारण सभामा कार्यालयले सम्भव भए सम्म प्रतिनिधि पठाउनु पर्नेछ ।
- (५) निर्वाचन कार्यक्रममा मतदान अधिकृतका रूपमा कार्यालयले प्रतिनिधि खटाउन सक्नेछ ।
- (६) कार्यालयका कर्मचारी उपलब्ध नभएमा संस्था रहेको वा निर्वाचन सम्पन्न हुने स्थानका स्थानीय बहालवाला सरकारी कर्मचारी वा विद्यालयका स्थायी शिक्षक वा मान्यता प्राप्त कानून व्यवसायी मध्येबाट मतदान अधिकृत नियुक्त गर्न सकिनेछ ।
- (७) मतदान अधिकृतले संस्थाका मतदाता नामावली यकीन गराउनु पर्नेछ । यसका लागि तथा सन्जालको आधिकारिक पदाधिकारीको हस्ताक्षर सहितको मतदाता नामावलीको सक्कलै एक प्रति मतदान अधिकृतले आफूसँग सुरक्षित राख्नु पर्नेछ । शेयर सदस्य यकीन गर्न संस्था तथा सन्जालको स्वीकृत विनियम, कार्य क्षेत्र, र मापदण्डको व्यवस्था अध्ययन गर्नु पर्नेछ । संस्थाका जिम्मेवार पदाधिकारीले संचालक समितिले स्वीकृत गरेको र मतदान अधिकृतले प्रमाणित

गरेको मतदाता नामावलीको एकप्रति सम्बन्धित कार्यालय वा विभागमा मतदान सम्पन्न भएको सात दिन भित्र उपयुक्त र छिटो संचार माध्यमबाट पठाउनु पर्नेछ।

(८) निर्धारित निर्वाचन कार्यक्रम अनुसारका प्रक्रियाहरू पुरा नगरी गरिएको निर्वाचन वैधानिक हुने छैन। निर्वाचन सम्बन्धि सबै कागजपत्रहरू सिल गरी प्रमाणित गराई तीन महिनासम्म सुरक्षित राख्नु पर्नेछ। निर्वाचन सम्बन्धि प्रारम्भिक सुनुवाई सम्बन्धित कार्यालयले गर्नेछ। निर्वाचन प्रक्रिया पुरा नगरी भएको भन्ने लागेमा निर्वाचन सम्पन्न भएको पैंतीस दिनभित्र सम्बन्धित कार्यालयमा उजुरी दिई सक्नु पर्नेछ। म्याद नाघी आएको उजुरी उपर कुनै सुनुवाई हुने छैन। कार्यालयले उजुरी परेको एक महिना भित्र छानबिन गरी निर्णय उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। कार्यालयले गरेको निर्णय उपर चित्त नबुझे म्याद भित्र नियमानुसार पुनरावेदन गर्न सकिनेछ।

(९) संस्था सनजालले उपरोक्त बमोजिमको निर्वाचन सम्बन्धि नयाँ व्यवस्था आफ्नो विनियममा संशोधन गरे पछि मात्र लागु गर्नु पर्नेछ।

१७. विनियम संशोधन नगरिने :

(१) संस्थाको प्रारम्भिक साधारण सभाले विनियम संशोधन गर्न सक्ने छैन।

(२) साधारण सभामा विनियम संशोधन प्रस्ताव गर्नु पूर्व सम्बन्धित कार्यालयबाट प्रचलित कानून, विभागले जारी गरेको मापदण्ड र निर्देशन बमोजिम भए नभएको बारेमा सैद्धान्तिक सहमति लिनु पर्नेछ। पूर्व सहमति नलिई गरिएको परिमार्जन प्रचलित कानून, कार्यालयले जारी गरेको मापदण्ड र निर्देशन बमोजिम नभए प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सो प्रावधान अस्वीकृत गर्न सक्नेछ।

१८. सहकारी संस्था दर्ता गर्दा पालना गर्नु पर्ने प्रावधानहरू : सहकारी संस्था दर्ता गर्दा पालना गर्नु पर्ने प्रावधानहरू अनुसूचि - ३ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-३

संस्थाहरूको कार्य क्षेत्र

१९. कार्यक्षेत्र :

(१) बसोबासको आधारमा दर्ता हुने बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने सहकारी संस्थालाई दर्ताको समयमा देहाय बमोजिम हुने गरी कार्यक्षेत्र

तोकिने छ । यस बाँसगढी नगरपालिकाभित्र संस्था दर्ता गर्न इच्छुक मा तीस जना अलग अलग अलग परिवारकाले आवेदन दिएमा एउटा वडा मात्र कार्य क्षेत्र प्राप्त गर्ने छन ।

- (२) कृषि, उद्योग तथा व्यावसायिक प्रकृतिका सहकारी संस्थाको हकमा उक्त संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा वा उत्पादनको प्रकृति, सदस्यता र भौगोलिक अवस्था हेरी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको स्वीकृतिमा बाँसगढी नगरपालिकाभर कार्यक्षेत्र राखी संस्था दर्ता गर्न सकिनेछ ।

तर ठूलो कार्यक्षेत्र चाहिने स्वास्थ्य सेवा, संचार, यातायात, विद्युत वितरण, कृषि उत्पादन, भण्डारण, प्रशोधन र बजारीकरण एवं अन्य उद्योगहरू स्थापना गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पेश गरिएको कार्य योजना, सम्भाव्यता र पुरानो संस्थाको हकमा प्रगति समेतको आधारमा नगरपालिकाभर कार्यक्षेत्रको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वीकृति प्रदान गर्न सक्नेछ । यस्तो व्यापक कार्यक्षेत्र भएका संस्थाहरूले बचत तथा ऋणको कारोबार गर्न पाउने गरी उद्देश्य निर्धारण गर्न पाउने छैनन् ।

२०. बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाको कार्य क्षेत्र विस्तारको आधार :

- (१) संस्थाको कार्यक्षेत्र विस्तारका लागि संस्थाले देहायका शर्तहरू पुरा गरेको भए प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको स्वीकृति लिई कार्यालयले दफा १९ अन्तर्गतको कार्य क्षेत्रको अधीनमा रही नगरपालिकाको केही क्षेत्र थप गरी कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न स्वीकृति दिन सक्नेछ ।
- (क) नियमित रूपमा लेखापरीक्षण र साधारण सभा सम्पन्न गरेको विवरण खुल्ने कागजात पेश गर्नु पर्ने ।
- (ख) नगर भित्रको आंशिक कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न संस्था संचालनमा आएको कम्तिमा दुई आर्थिक वर्ष पुरा भएको हुनु पर्ने । नगरभर कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न भने संस्था संचालनमा आएको कम्तिमा पाँच आर्थिक वर्ष पुरा भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) लेखापरीक्षण प्रतिवेदन र सम्बन्धित कागजातबाट संस्था प्रचलित कानून तथा कार्यालयले जारी गरेको मापदण्ड बमोजिम संचालन भएको, संस्थाको कारोबार उत्कृष्ट रहेको, सदस्य संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि भएको र निरन्तर मुनाफामा संचालन भएको प्रमाणित हुनु पर्ने ।
- (घ) प्रचलित सहकारी ऐन, नियम र कार्यालयले जारी गरेको मापदण्ड र निर्देशनहरूको पालना गरेको

- विवरणलाई संस्थाको निरीक्षण प्रतिवेदनबाट पुष्टि हुनु पर्नेछ ।
- (ड) करको दायरा भित्र पर्ने सहकारी संस्थाले आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट स्थायी लेखा नम्बर लिएको र नियमानुसार कर दायित्व फरफारक गरेको हुनु पर्ने ।
- (च) कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न साधारण सभाको स्वीकृति आवश्यक हुने ।
- (छ) विगत वर्षहरूमा संस्थाको सदस्य संख्या वृद्धि दर उत्साहजनक हुनु पर्ने ।
- (भ) संस्थाको शेयर सदस्य संख्या पाँच सयभन्दा बढी भएको हुनु पर्ने ।
- (ज) बाँसगढी नगरपालिकाभित्रको आंशिक क्षेत्रहरू कार्यक्षेत्र विस्तारको माग गर्ने संस्थाको चुक्ता शेयर पूँजि कमिमा दश लाख रुपैयाँ र नगरपालिकाभर कार्यक्षेत्र माग गर्ने संस्थाको चुक्ता पूँजि पच्चीस लाख रुपैयाँ आवश्यक हुनेछ ।
- (३) एक पटक कार्यक्षेत्र थप भएपछि न्यूनतम दुई आर्थिक वर्ष व्यक्तीत नभई पुनः कार्यक्षेत्र थप गरिने छैन।
- (४) बाँसगढी नगरपालिका भित्रका दुई वा दुईभन्दा बढी एकै प्रकृतिका संस्थाहरू एउटै संस्थामा गाभिन आएमा वा अर्को नामबाट संस्था संचालन गर्ने गरी प्रक्रिया पुरा गरी एक अर्कामा गाभिएमा गाभिएका संस्थाहरूले कारोवार गरेका क्षेत्रहरू समेत कार्यक्षेत्र कायम गर्न प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वीकृति दिन सक्नेछ ।
- (६) कार्यक्षेत्र थपको माग गर्दा कार्यक्षेत्र विस्तार गरिने क्षेत्रका बासिन्दाहरूको सदस्यता माग सम्बन्धी विवरण (नाम, ठेगाना, नागरिकता र हस्ताक्षर) पेश गर्नु पर्नेछ ।
२३. सम्पर्क कार्यालय वा सेवा केन्द्र खोल्ने सम्बन्धि व्यवस्था : स्वीकृत कार्यक्षेत्र भित्रका सदस्यहरूलाई प्रभावकारी सेवाप्रवाह गर्न केही संख्यामा सेवा केन्द्र वा सम्पर्क कार्यालय स्थापना गर्न कार्यालयले स्वीकृति दिन सक्ने छ । यसका लागि संस्थाको सघन अनुगमनबाट संस्थाले प्रचलित कानून र कार्यालयबाट दिइएको निर्देशन र मापदण्डको अनुसरण गरेको सघन अनुगमनबाट प्रमाणित हुनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

- वचत संकलन, ऋण लगानी, व्याजदर र तरलताको सीमाहरू
२४. निक्षेप संकलन तथा ऋण प्रवाहको सीमा :

- (१) संस्थाले निक्षेप संकलन गर्ने र कर्जा प्रवाह गर्ने कार्य आफ्नो सदस्यहरूका बीचमा मात्र सीमित गर्नु पर्नेछ ।
- (२) संकलित निक्षेप रकम सदस्यहरूलाई ऋण प्रवाहगर्ने काम बाहेकको प्रयोजनमा प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- (३) संस्थाले बैंकहरूमा खाता खोलेको र बन्द गरेको जानकारी सात दिनभित्र कार्यालयमा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- (४) सहकारी संस्थाले आफ्नो सदस्यसंग निक्षेप संकलन गर्दा प्राथमिक पूँजि कोषको ब्याज मात्र संकलन गर्न सक्नेछ ।

२५. ब्याज दर सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) सामान्यतया संस्थाले वचत निक्षेपमा प्रदान गर्ने ब्याजदर र ऋण लगानीमा लिने ब्याजदरको निर्धारण प्रचलित बजार दरको आधारमा गर्नु पर्नेछ । यसरी ब्याजदर निर्धारण गर्दा संस्थाले अन्यत्रबाट लिएको ऋणको रकम वा सदस्यहरूको वचत निक्षेपमा दिइने ब्याजदर र सदस्यहरूलाई प्रवाह गरिने कर्जा वा ऋणमा लिइने औसत ब्याजदरको अन्तर छ प्रतिशत भन्दा बढी हुने गरी तोक्न पाइने छैन । लिने दिने ब्याजदर सहकारी संस्थाहरूको बीचमा रहेको चलन चल्तीको दर भन्दा अधिक भएको पाइएमा बढी लिने दिने गरेको ब्याज बापतको रकम सम्बन्धित सदस्यलाई फिर्ता बुझाउनु पर्नेछ ।
- (२) संस्थाले कर्जा र निक्षेपको ब्याज दर निर्धारण गर्दा विभेदकारी व्यवस्था र व्यवहार गर्न पाइने छैन । लिने दिने ब्याज दरमा विभेद गरेको पाइएमा त्यस्तो विभेदबाट संस्थालाई हानी पुऱ्याइएको रकम संचालकहरूबाट असूल उपर गरिनेछ ।
- (३) विभिन्न नामको निक्षेपमा दिइने ब्याज दर र विभिन्न कर्जामा लिइने ब्याज दरको अन्तर तीन प्रतिशत भित्र कायम राख्नु पर्नेछ ।
- (४) निक्षेप र कर्जाको ब्याजदर अनिवार्य रूपले संचालक समितिबाट निर्णय गराई लागू गर्नु पर्नेछ ।
- (५) ब्याजदर परिवर्तनको सूचना शेयर सदस्यहरूको जानकारीका लागि सार्वजनिक रूपमा एक पटक प्रकाशित गर्न सकिनेछ ।
- (६) कर्जामा सम दर तथा चक्रवृद्धि ब्याज लगाउन पाइने छैन ।
- (७) विभिन्न किसिमका वचतमा दिइने ब्याज दर साधारण सभाले स्वीकृत गरेको

वचत नीति अनुसार हुनेछ

२६. निक्षेप संकलन, ऋण लगानी र ब्याज सम्बन्धि जानकारी पेश गर्नु पर्ने :
- (१) संस्थाको संचालक समितिले ब्याज निक्षेप, ऋण लगानी, ब्याज निर्धारण आदि विषयहरूमा आवश्यक शर्त, प्रकृत्या तथा कार्यविधिहरू स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) संस्थाले निर्धारण गरेको ब्याजदरको विवरण समय समयमा कार्यालयले माग गरेको समयमा पेश गर्नु पर्नेछ । संस्थाले परिवर्तन गरेको ब्याजदर जानकारीका लागि संस्थाको कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गर्नु पर्नेछ ।
२७. लेखा राख्ने प्रणाली : संस्थाका सदस्यहरू बीच लाभांश वितरण प्रयोजनको लागि नगद आधार (Cash basis) मा ब्याज आय लेखा राखी अन्य प्रयोजनका लागि प्रोदभावी आधार (Accrual basis) मा कारोबारको लेखा राख्नु पर्नेछ । नगदमा प्राप्त नभएको ब्याजलाई पाउनु पर्ने ब्याज हिसाबमा खर्च लेखी ब्याज मुलतवी हिसाव (Interest Suspense A/c) मा जम्मा गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ । तर यस भन्दा अगाडी यो दफा पालना नगरेका संस्थाहरूले २०७६ आषाढ मसान्तभित्र समायोजन गरिसक्नु पर्नेछ ।

२८. ऋण लगानीका लागि प्रक्रिया तथा सीमाहरू :

- (१) संस्थाले आफ्नो प्रत्येक सदस्यलाई संस्थाको कूल पुँजी कोषको १० प्रतिशतमा नबढाई ऋण प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम ऋण प्रदान गर्दा ऋण लगानीको उद्देश्य खुलाउन पर्नेछ र संस्थाको उद्देश्य अनुसार स्वीकृत परियोजनाको आधारमा ऋण लगानी गर्नु पर्नेछ ।
- (३) सामान्यतया कुनै सदस्यले लिएको ऋणको सावां र ब्याज भुक्तानी नगरेसम्म निजलाई पुनः ऋण लगानी गर्न पाइने छैन । विशेष परिस्थितिमा कारण खुलाई संचालक समितिको निर्णयले ऋण सम्मौता पुनरावलोकन गरी वा अल्पकालीन रूपमा थोरै रकम लगानी हुने गरी ऋण दिन सकिनेछ ।

स्पष्टीकरण : यस दफाको प्रयोजनका लागि कूल पुँजीकोष भित्र जम्मा शेयर रकम, जगेडा कोष, बाँडफाँड नगरेको लाभांश, कर्जा जोखिम ब्यवस्था, डुवन्त ऋण कोष, स्थिरीकरण कोष र घाटापूर्ति कोषको रकमलाई जनाउने छ ।

- (४) प्रस्तावित ऋण रकम उचित सुरक्षण हुने गरी जायजैथा धरौटी वा कुनै सदस्यको धन जमानीमा मात्र संस्थाले ऋण लगानी गर्नुपर्ने छ । तर संस्थाले जैथा

- जमानी नभएका सदस्यहरूलाई कुनै वा केही सदस्यहरूको निक्षेप धितो रहने शर्तमा वा संस्थाको स्वीकृत नीति बमोजिम बिना धितो लघु ऋण लगानी गर्न बाधा पर्ने छैन ।
- (५) ऋण लगानी गर्दा ऋण माग फारमको उपयोग, धितो मूल्यांकन प्रकृया, ऋण उपसमितिको सिफारिस वा स्वीकृति र अनुमोदन जस्ता पूर्व निर्धारित प्रक्रिया अवलम्बन गरी ऋण प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
- (६) संस्थाले जेथा धितो राखी ऋण लगानी गर्दा ऋण लिने सदस्यको आफ्नै वा एकाघरका परिवारका सदस्यको नामको जेथा (Primary Collateral) मा पचास प्रतिशत धितो राखेर मात्र ऋण लगानी गर्नु पर्नेछ ।
- (७) संस्थाबाट प्रवाहित हुने सबै प्रकारका ऋण लगानीमा कूल परियोजना लागतको बढीमा सत्तरी प्रतिशत अंश संस्थाबाट र घटीमा तीस प्रतिशत अंश ऋणी सदस्यको स्व-पूँजीबाट व्यहोर्ने गरी ऋण लगानी गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । सदस्यहरूलाई घरजग्गा खरीद गर्न ऋण दिनु पर्ने भएमा कूल मूल्यको बढीमा चालीस प्रतिशत मात्र लगानी गर्न सकिनेछ । संस्थाले कूल ऋण लगानीको पच्चीस प्रतिशतमा नबढ्ने गरी घर जग्गामा कर्जाको सीमा निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।
- (८) नेपाल राष्ट्र बैकबाट सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने स्वीकृति लिएका संस्थाहरूको हकमा ऋण नोक्सानी कोष लगायतका व्यवस्थामा नेपाल राष्ट्र बैकले तोके बमोजिम शर्त पालना गर्न दण्डले कुनै बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।
- (९) दश लाख रुपैयाँ भन्दा माथिको कूल परियोजना लागत निर्धारण गर्दा संस्थागत मूल्यांकनकर्ताहरूबाट र अन्यमा कुनै एक संचालक, ऋण उप समिति सदस्य र व्यवस्थापकको सामुहिक टोलीले मूल्यांकन गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) संस्थाले आफ्नो सदस्यको शेयर प्रमाणपत्र धितो जमानी राखी कर्जा प्रवाह गर्न पाउने छैन ।
- (११) संस्था दर्ता हुँदाका बखत रहेका सदस्य बाहेक अन्यको हकमा सदस्यको रुपमा तीन महिनासम्म संस्थामा नियमित बचत गरे पछि मात्र कर्जा प्रवाह गर्न सकिनेछ ।
- (१२) साधारण सभाको स्वीकृतिमा कर्जा प्रवाह सम्बन्धि प्रशासनिक खर्चका लागि बढीमा एक प्रतिशतसम्म व्यवस्थापन शुल्क लिने बाहेक कर्जा प्रवाहको नाममा अन्य कुनै शुल्क लिएको पाइएमा सम्बन्धित सदस्यलाई फिर्ता गराउने

र संचालक समितिलाई सचेत गराइनेछ ।

- (१३) संस्थाले ऋण लगानी गर्दा घट्टो दरमा ब्याज हीसाव गर्नु पर्नेछ । ब्याज पूँजीकरण गर्न पाइने छैन ।
- (१४) धितो बापतको सम्पत्ति संस्थाको नाममा दृष्टिबन्धक वा रोक्का गराइ राख्नु पर्नेछ । संचालक वा अन्य कुनै व्यक्ति नाममा राख्न पाइने छैन ।
२९. समितिका सदस्यले ऋण लिंदा पालन गर्नु पर्ने मापदण्ड :
- (१) संस्थाका संचालक तथा लेखा समितिका उनान्पचास प्रतिशत भन्दा बढी पदाधिकारीहरूलाई एकै अबधिमा ऋण लगानी गर्न पाइने छैन । संस्थामा आवश्यकताभन्दा बढी तरलता रहेको अवस्थामा छोटो अबधिको ऋण लगानी गर्न भने यो व्यवस्थाले बाधा पर्ने छैन ।
- (२) संस्थाको संचालक समिति, लेखासमिति, ऋण उप-समितिका पदाधिकारी तथा व्यवस्थापकले लिएको ऋणको विवरण बार्षिक रुपमा सम्बन्धित कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
३०. ऋणको वर्गीकरण:संस्थाले आफ्नो सदस्यलाई ऋण लगानी गर्दा हकमा देहाय बमोजिम ऋण नोक्सानी कोषको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

ऋणको वर्गिकरण	भाखा नाघेको अबधी	ऋण नोक्सानी कोषको व्यवस्था
असल ऋण	भाखा ननाघेको	एक प्रतिशत
शंकास्पद ऋण	एक वर्ष सम्म भाखा नाघेको	पैंतीस प्रतिशत
खराव ऋण	एक वर्ष भन्दा बढी भाखा नाघेको	सय प्रतिशत

३१. पेशकी लिन नपाइने :

- (१) संस्थाका सञ्चालक, व्यवस्थापक, र लेखा समितिका पदाधिकारीहरूलाई काम र पेशकी फछ्योर्टको समय सिमा नतोकी पेशकी दिन पाइने छैन ।
- (२) उपदफा (१) विपरीत व्यक्तिगत प्रयोजनका लागि लिएको पेशकी रकमलाई ऋण सरह मानी अधिकतम ब्याज सहित असूल उपर गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

३२. तरलता सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) बचत तथा ऋण सम्बन्धी कारोवार गर्ने प्रत्येक संस्थाले कूल निक्षेप रकमको कम्तिमा पन्ध्र प्रतिशत रकम तरलता राख्नु पर्नेछ। नगद मौज्जात, बैंक मौज्जात,

- सरकारी ऋण पत्रमा गरिएको लगानी र सहकारी बैंक तथा वचत तथा ऋण सहकारी संघमा रहेको निक्षेप रकमलाई तरलताको रूपमा गणना गरिनेछ ।
- (२) प्रत्येक महिनाको अन्तिम दिनलाई आधार मानी तरलताको गणना गर्नु पर्नेछ ।
३३. सहकारी उद्योग व्यवसायमा लगानी :
- (१) कार्यालयको पूर्व स्वीकृतिमा संस्थाले जगेडा कोषमा राखिएको रकमबाट बचत तथा ऋण कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पचास प्रतिशत र अन्य सहकारी संस्थाको हकमा बढीमा असी प्रतिशत सम्म र पूँजी निक्षेपको अनुपात कायम रहने गरी थप पूँजी सिर्जना गरी संस्थागत विकासका लागि वा सहकारी संघ संस्थाहरूको संयुक्त लगानीमा स्थापना हुने वित्तीय कारोबार बाहेकका उद्योग व्यवसायमा लगानी गर्न सकिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम लगानी गर्न साधारण सभाको सहमति आवश्यक हुनेछ ।
३४. संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष :
- (१) संरक्षित पूँजी फिर्ता कोषको रकम सदस्यहरूलाई बाँडफाँड गरी भुक्तानी गर्नका लागि संस्थासँग प्रत्येक सदस्यले गरेको कारोवारको लेखाको विवरणको आधारमा गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपभोक्ता सहकारी संस्था तथा अन्य उत्पादनमूलक सहकारी संस्थाको हकमा संस्थासँग गरेको खरिद तथा बिक्री कारोवार र शेयर लगानीका अतिरिक्त अन्य कारोबार भए सो समेत जोडी औषत अनुपात रकम निकाली गणना गर्नु पर्नेछ ।
३५. लाभांश वितरण सम्बन्धि विशेष व्यवस्था: सहकारी संस्थाले संस्थाको अघिल्लो वर्षसम्मको खुद संचित नोक्सान पुरा नभएसम्म सदस्यहरूलाई लाभांश बाँड्न पाइने छैन । ऐनले तोकेभन्दा बढी हुने गरी कुनै पनि नाममा शेयर सदस्यहरूलाई लाभांश बाँड्न पाइने छैन ।

परिच्छेद-५

संस्था खारेजी तथा एकीकरण

४२. निष्कृत्य संस्था :
- (१) लगातार दुई वर्षदेखि वार्षिक साधारण सभा नगर्ने सहकारी संस्थाहरूको विवरण

- सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था कार्यालयले मिलाउनु पर्नेछ ।
- (२) नियमित रुपमा लेखापरीक्षण नगराउने, निर्धारित समयमा साधारण सभा सम्पन्न नगर्ने, सहकारीका मूल्य र सिद्धान्तहरू, प्रचलित ऐन, नियम र कार्यालयले जारी गरेको निर्देशन एवं मापदण्ड तथा विनियमको परिपालना नगरेसम्म त्यस्तो संस्थालाई बाँसगढी नगरपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा सुबिधाहरू उपलब्ध गराइने छैन ।
- (३) दुई वर्षभन्दा बढी अवधिसम्म वार्षिक साधारण सभा नगर्ने संघ संस्थाहरू निष्कृत्य संघ संस्थाहरूको सूचिमा समावेश गरिनेछ । यस्तो सूचिमा परेकाहरूको सम्पत्ति र दायित्व नरहेको पाइएमा प्रक्रिया पुऱ्याई दर्ता खारेज गरिनेछ । सम्पत्ति र दायित्व बाँकी देखिएमा संस्थाहरू विघटनको प्रक्रियामा लगिनेछ भने संघको हकमा अर्को कानून सम्मत समिति निर्माण गरी सम्पत्ति र दायित्व व्यवस्थापन गराउनु पर्नेछ । संस्था खारेजी र विघटनको कार्य कार्यालयले प्रत्येक वर्ष अनिवार्य रुपमा गर्नुपर्नेछ ।
४३. दर्ता खारेजीको जानकारी गराउने : कार्यालयले सहकारी संस्थाहरूको दर्ता खारेजी र विघटनको जानकारी सम्बन्धित संघहरूलाई दिनु पर्नेछ ।
४५. सहकारी संस्थाहरूको गुणात्मकता वृद्धि सम्बन्धि व्यवस्था :
- (१) एकै क्षेत्र वा स्थानमा एकै प्रकृतिका धेरै संस्थाहरू छन् भने त्यस्तो संस्थाहरूको एकीकरणलाई प्रोत्साहन गर्न एक नगरपालिका भित्रका दुई वा दुईभन्दा बढी एकै प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरू एकीकरण गर्न चाहने संस्थाहरूले साविकमा स्वीकृति पाई कारोवार गरिरहेका कार्यक्षेत्र गाभ्ने गरी एकीकरणको स्वीकृति दिन सकिनेछ ।
- (२) नगरपालिकाको कुनै टोल वा वडामा एकै प्रकृतिका धेरै सहकारी संस्था भई अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा सिर्जना भएको वा अर्को सोही प्रकारको सहकारी संस्थाको विकासको सम्भावना नदेखिएमा त्यस्ता क्षेत्रमा संस्थाहरू एकीकरणलाई प्रोत्साहन गरी थप संस्था दर्ताको कार्यलाई कार्यालयले रोक लगाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

लेखा परीक्षकले पालना गर्नु पर्ने मापदण्डहरू

४६. लेखा परीक्षकले पालना गर्नु पर्ने मापदण्डहरू :
- (१) एक करोड रुपैयाँ भन्दा बढी वचत परिचालन गर्ने संस्थाको लेखापरीक्षण गर्दा

अनिवार्य रूपमा

अनुसूचि - ४ बमोजिमको ढाँचामा बाँसगढी

नगरपालिकामा लडफर्म लेखापरीक्षण प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ :

- (क) कार्यक्षेत्र बाहिर र गैर सदस्यसँग कारोबार गरे नगरेको, गरेको भए त्यस्ता व्यक्ति वा निकायहरूको संख्या र कारोवारको विवरण ।
- (ख) वचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संघ संस्थाका PEARLS का आधारमा वित्तीय अवस्था ।
- (ग) शेयर सदस्यहरूलाई शेयर लगानीको अठार प्रतिशतसम्म मात्र लाभांश बाँड्न पाइने प्रावधान विपरीत अन्य कुनै नामबाट थप रकम उपलब्ध गराए नगराएको, गराएको भए सो को विवरण स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्ने ।
- (घ) अध्यक्ष वा समितिका अन्य पदाधिकारी र प्रमुख व्यवस्थापकले लिएको पारिश्रमिक तथा अन्य सुविधाहरू र सोको आधार ।
- (ङ) अध्यक्ष वा समितिका अन्य पदाधिकारी र प्रमुख व्यवस्थापकले लिएको पेशकी रकम, पेशकी लिनुको उद्देश्य र पेशकी लिएको अबधि ।
- (च) अध्यक्ष वा समितिका अन्य पदाधिकारी र प्रमुख व्यवस्थापकको नाममा रहेको ऋण रकम, व्याज दर, ऋणको किसिम, भुक्तानीको अवस्था र ऋण स्वीकृतिको प्रक्रिया ।
- (छ) निजी कम्पनी वा फर्ममा गरिएको ऋण वा शेयर लगानी र त्यस्तो कम्पनी वा फर्मको धनी वा संचालकहरू एवं सहकारी संस्थाका संचालक समितिका पदाधिकारीहरू एकै भए नभएको विवरण ।
- (ज) जगेडा कोषको व्यवस्था र उपयोग ।
- (झ) ढुकुटी, कारोवार काउन्टर र मार्गस्थल नगदको विमा व्यवस्था भए नभएको, भएको भए सो को विवरण ।
- (ञ) जोखिम कोषको व्यवस्था र जोखिममा रहेको लगानी ।
- (ट) आन्तरिक नियन्त्रण पद्धति प्रभावकारी भए नभएको सो को आधार ।
- (ठ) लेखा समितिको सक्रियता र प्रभावकारिता ।
- (ड) लिने दिने व्याज दरको औसत स्प्रेडदर र लिने दिने व्याजको स्ल्याव अन्तर ।
- (ढ) ऋण प्रवाहमा लिइएको सेवा शुल्कको दर र ऋण प्रवाहको काममा हुने खर्च सँगको तादम्यता ।
- (ण) कुल ऋण तथा शेयर लगानी एवं सम्पत्ति खरिदको शीर्षकगत विवरण ।
- (त) लगानीको सुरक्षणको अवस्था र धितोको अवस्था ।

- (थ) नियमानुसार सरकारी राजस्व कट्टी र दाखिलाको अवस्था ।
- (द) कार्यालयबाट गरिएको अनुगमन निरीक्षण प्रतिवेदन र सुभावरुको कार्यान्वयनको अवस्था ।
- (ध) साधारण सभा एवं अन्य बैठकको नियमितता ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम दिइएको सुभाव र उपदफा (१) बमोजिमका मापदण्ड अनुसारका यथार्थ विवरणहरू प्रतिवेदनले प्रकाश नपारेमा सोको लेखा परीक्षण गर्ने लेखा परीक्षकलाई नियमानुसार आवश्यक कारवाहीका लागि आरोपलाई पुष्ट्याई गर्ने आवश्यक कागजात सहित नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थामा सम्बन्धित कार्यालय मार्फत उजुरी पठाइनेछ ।
- (४) लेखा परीक्षकले लेखापरीक्षण समाप्त भएको पन्ध्र दिनभित्र लेखा परीक्षणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन सम्बन्धित संस्थामा अनिवार्य रूपमा बुझाउनु पर्नेछ ।
- (५) लेखापरीक्षण गर्ने अधिकार प्राप्त बहालवाला कर्मचारी बाँसगढी नगरपालिकामा कार्यरत छ भने सहकारी संस्थाको लेखापरीक्षण गर्न निषेध गरिएको छ । अन्य कुनै इजाजत प्राप्त व्यक्ति वा फर्मको नामबाट काम गरेको पाइएमा सम्बन्धित कर्मचारीलाई विभागिय कार्यवाही हुनेछ साथै अनधिकृत व्यक्तिलाई काम लगाइएको पाइएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा फर्मलाई नियमानुसार कार्यवाहीका लागि सम्बन्धित निकायमा नियमानुसार उजुरी गरिनेछ ।
- (६) ऐन अनुसार लेखापरीक्षण स्वीकृति लिन अनुसूचि-५ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन र संस्थाको वार्षिक विवरण अनिवार्य रूपमा पेश गर्नु पर्नेछ । तोकिए बमोजिमको ढाँचामा वार्षिक विवरण नबुझाएमा लेखापरीक्षण स्वीकृति दिइने छैन ।
४७. लेखापरीक्षकलाई नियमनकारी निकायले कारवाही गर्नु पर्ने :
- (१) दफा ४८ को उपदफा (२) बमोजिम कारवाहीका लागि उजुरी गरिएकोमा नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले नियमानुसार त्यस्ता लेखापरीक्षकलाई कारवाही गरी सोको जानकारी कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको समयावधि भित्र कारवाही नगरेमा त्यस्ता लेखापरीक्षकहरूलाई बढीमा तीन वर्ष सम्म कुनै पनि सहकारी संस्थाको लेखापरीक्षण गर्न नपाउने गरी कार्यालय अभिलेख राखिनेछ ।

परिच्छेद-७

अनुगमन तथा कारवाही

४८. अनुगमन सम्बन्धी प्रक्रिया र जिम्मेवारी :
- (१) कार्यालयले संस्थाको अनुगमन गर्दा अनुसूचि -६ मा उल्लेख भए बमोजिमको ढाँचाको फारम प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।
 - (२) कार्यालयबाट संस्थाको निरीक्षण गर्न आउने कर्मचारीले माग गरेका सम्पूर्ण विवरणहरु उपलब्ध गराउनु संस्थाका पदाधिकारी एवं सम्बन्धित कर्मचारीको कर्तव्य हुनेछ ।
 - (३) अनुगमनमा संलग्न कर्मचारी वा पदाधिकारीले सो को प्रतिवेदन सम्बन्धित कार्यालयमा काम सम्पन्न भएको मितिले सात दिन भित्र पेश गरिसक्नु पर्नेछ ।
 - (४) गम्भीर प्रकृतिका आर्थिक अनियमितता भएको पाइएमा अनुगमन कर्ताले चौविस घण्टा भित्र लिखित रूपमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
 - (६) प्राप्त अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा कार्यालयले सात दिनभित्र सुधारको प्रक्रिया अघि बढाउन सम्बन्धित संस्थालाई लिखित जानकारी दिनु पर्नेछ । सुधार प्रक्रियामा निर्देशनको रूपमा पत्राचार गर्ने वा जिम्मेवार पदाधिकारीहरुलाई कार्यालयमा उपस्थित गराई सुधारको कार्ययोजना लिने वा अटेर गरेमा कानूनी उपचार र मापदण्ड बमोजिमका कार्यवाही अघि बढाउने काम कार्यालयका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको जिम्मेवारी हुनेछ ।
 - (७) प्रत्येक महिनाको नियमित अनुगमन र कार्यवाहीको विवरण प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले महिना भुक्तान भएको सात दिन भित्र कार्यालयमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
 - (८) कार्यालयले नियमित रूपमा अनुगमनको कार्य संचालन गर्नु पर्नेछ । कार्ययोजना बनाई एक सातामा कमिमा एक वटा संस्थाको अनुगमन कार्य सम्पन्न गर्नु पर्नेछ ।
 - (९) कर्मचारीले गर्ने अनुगमन र कार्यवाहीको प्रतिवेदनलाई कार्यसम्पादन मूल्यांकनको आधार बनाइनेछ ।
 - (१०) अनुगमनमा खटिने कर्मचारीलाई प्रति संस्था प्रति टोलि रु दुई हजार एक मुष्ट उपलब्ध गराइनेछ ।

४९. कारवाही सम्बन्धी प्राबधानहरु :
- तथ्यपरक जानकारी प्राप्त भएमा वा अनुगमनको क्रममा पाइएका देहायका गम्भीर प्रकृतिका त्रुटीहरु वा अनियमित कारोवारका लागि देहाय बमोजिमको कारवाही हुनेछ :-
- (क) अनुगमन कार्यमा सहयोग नगरेमा कारोवार रोक्का गरिनेछ ।
- (ख) शेयर सदस्यहरुलाई नियमानुसार दिन सकिने लाभांश वाहेक अन्य रकम वितरण गरी अस्वस्थ्य प्रतिस्पर्धा गरेको पाईएमा लाभांश वाहेकको रकम संचालक समितिका पदाधिकारीहरुबाट दामासाहिका दरले असूल उपर गरी संस्थाको कोषमा दाखिला गराईनेछ ।
- (ग) प्रमुख व्यवस्थापक वाहेक अन्य संचालकले नियमित पारिश्रमिक लिएको पाईएमा सो रकम असूल उपर गरि संस्थाको कोषमा दाखिला गराईनेछ ।
तोकिए बमोजिमको समय भित्र रकम दाखिल नगरेमा संस्थाले साँवा र व्याज समेत असूल उपर गर्नेछ ।
- (घ) प्रमुख व्यवस्थापकको पारिश्रमिक निर्धारण गर्दा संचालक समितिबाट निर्णय गरी साधारण सभाबाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ । निर्णय र अनुमोदन सम्बन्धी विवरण पेश नगरेमा लिएको पारिश्रमिक नियमित वा असूल उपर गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
- (ङ) प्रचलित कानून र कार्यालयबाट जारी मापदण्डहरु पालना नगरेको पाईएमा संस्थाले प्राप्त गर्ने सुविधाहरु रोक्का गरिनेछ ।
- (च) कार्य क्षेत्र बाहिरका व्यक्तिलाई सदस्यता दिने तथा गैर सदस्यसंग कारोवार गर्ने संस्थाको बैक खाता रोक्का गर्ने, सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी सर्वसाधारणलाई यस्ता संस्थासंग कारोवार नगर्न सजग गराउने, अनियमितता गरेको सूचना सार्वजनिक गर्ने र प्रचलित कानून बमोजिम थप कारवाही गरिनेछ ।
- (छ) निक्षेप वापत संकलित रकम कार्यालयको स्वीकृति नलिई अन्यत्र लगानी गरेको पाइएमा उद्देश्य विपरित काम गरेको कसुरमा प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही गरिनेछ । यो मापदण्ड जारीभएको मितिले दुई वर्ष भित्र यस अघि गरिएको लगानी कार्य योजना बनाई क्रमश फिर्ता नगरे नगराए यस प्रकरण बमोजिमको कारवाही गरिनेछ ।
५०. विज्ञापन मार्फत सदस्यता विस्तार गर्नमा प्रतिबन्ध : संस्थाले सार्वजनिक

रुपमा उपहार योजना राखी वा आकर्षक विज्ञापन गरी शेयर विक्री, बचत संकलन र ऋण प्रवाह गर्न पाउने छैन । यस मापदण्डको प्रतिकूल हुने गरी विज्ञापन वा सूचना वा दृश्य सामग्री प्रकाशन वा प्रसारण गरेमा प्रचलित कानून बमोजिम ठगीको कसुरमा कारवाही हुनेछ । तर संस्थाको महत्वपूर्ण निर्णय, विषय र गतिविधिका वारेमा सदस्यहरु तथा आम नागरिकलाई जानकारी गराउन सूचना तथा श्रव्य दृश्य प्रकाशन तथा प्रसारण गर्न यस दफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन । सहकारी सम्बन्धि जनचेतना अभिवृद्धि हुने गरी प्रसारण वा प्रकाशन गर्ने सहकारी जागरण सम्बन्धी नियमित पत्रपत्रिका, रेडियो र टेलिभिजनका कार्यक्रम संचालनमा सहयोग र सहकार्य गर्न बाधा पर्ने छैन ।

५१. कारोवार रोक्का राख्न सकिने : सहकारी सिद्धान्त, सहकारी ऐन, नियम, कार्यालयबाट जारी यो मापदण्ड, परिपत्र र कार्यालयले दिएको निर्देशन पालना नगर्ने संस्थाको खाता र कारोवार रोक्का राख्न सकिनेछ ।
५२. ठगीमा कारवाहीका लागि प्रहरीमा लेखी पठाईने : देहायका कुनै कार्य वा कार्यहरुलाई ठगी प्रकरणका रुपमा लिई संचालक समितिका पदाधिकारीहरु र व्यवस्थापकलाई कार्यालयले कारवाहीका लागि प्रहरी समक्ष लेखी पठाउनु पर्नेछ ।
- (क) गैर सदस्यसंग कारोवार गरेमा वा सदस्यनै नबनाई कारोवार गरेमा ।
- (ख) कार्य क्षेत्र बाहिरका व्यक्ति वा निकायलाई सदस्य बनाएमा ।
- (ग) यो मापदण्ड जारी भए पछि मापदण्ड विपरीत बचत निक्षेपको रकम नीजि व्यवसायमा लगानी गरेमा ।
- (घ) निजी प्रयोजनका लागि अनधिकृत रुपमा संचालकहरुले कोषको अपचलन गरेमा ।
- (ङ) साधारण सभा नबोलाई र निर्वाचन प्रक्रिया पुरा नगरी आफूखुशी संचालक वा लेखा समितिको पदाधिकारी थपघट गरेमा ।
- (च) सम्बन्धित निकायबाट इजाजत लिइ मात्र गर्नु पर्ने कार्य वा कारोवार इजाजत नलिइ संचालन गरेमा ।
- (छ) पटक पटक भ्रम सिर्जना हुने आकर्षक विज्ञापन/सूचना मार्फत सदस्य विस्तार वा कारोवार बढाउने काम गरेमा ।

- (ज) एकै प्रकृतिका एक भन्दा बढी संस्थाको पदाधिकारी भई काम गर्ने गरेको पाइएमा ।
- (झ) अनधिकृत रुपमा संस्थाको कारोवारमा संलग्न रहेको पाइएमा ।
- (ञ) कार्यक्षेत्र बाहिर बसोबास गर्ने व्यक्ति संस्थाको संचालक समिति वा लेखा समितिको पदाधिकारी भएको पाइएमा ।

परिच्छेद-८

विविध

५३. आचारसंहिता सम्बन्धि व्यवस्था :
- (१) संस्थाले सहकारी मूल्य र सिद्धान्तहरु एवं प्रचलित सहकारी ऐन तथा नियमावली, मापदण्ड तथा विनियमावलीमा आधारित भै संस्थाको पदाधिकारी र सदस्यहरुले पालना गर्नु पर्ने आचारसंहिता तयार गरी लागू गर्नु पर्नेछ ।
 - (२) उपदफा (१) बमोजिम लागू भएको आचारसंहिता संस्थाका पदाधिकारी र सदस्यहरुले अनिवार्य रुपमा पालना गर्नु पर्नेछ ।
 - (३) आचार संहितामा उल्लेख नभएमा पनि देहायका मापदण्डहरुको पालना गर्नु प्रत्येक व्यक्तिको दायित्व हुनेछ :-
 - (क) एक व्यक्ति कुनै एक संस्थाको मात्र संचालक समितिको अध्यक्ष भई काम गर्न सक्नेछन । माथिल्लो वा अन्य प्रकृतिको संस्थाको अध्यक्षमा निर्वाचित भए पछि अधिल्लो पदको जिम्मेवारी वहन गर्न पाइने छैन ।
 - (ख) संस्थाका पदाधिकारीहरु अन्य सोही प्रकृतिका कुनै पनि संस्थाको पदाधिकारीमा बहाल रहन पाउने छैन । एक भन्दा बढी संस्थाको पदाधिकारी भएको पाइएमा संस्थाले त्यस्ता पदाधिकारीलाई तत्कालै निलम्बन गरी सम्बन्धित कार्यालयमा जानकारी पठाउनु पर्नेछ ।
५४. सहकारी संस्थाको कार्यालय सम्बन्धि व्यवस्था :
- (१) संस्थाको कार्यालय तोकिएको कार्यक्षेत्र भित्र स्थापना गर्नु पर्नेछ ।
 - (२) कार्यालयको स्थापना बढी शेयर सदस्यहरु बसोबास गर्ने क्षेत्रमा गर्नु पर्नेछ ।
 - (३) एकै प्रकृतिको संस्थाको कार्यालय रहेको भवन वा घरमा अर्को संस्थाको कार्यालय स्थापना गर्न पाइने छैन । एउटै भवन वा घरमा एकभन्दा बढी एकै प्रकृतिको संस्थाहरुको कार्यालय भएमा पछि खोलिएको संस्थाको कार्यालय अन्य उपयुक्त ठाँउमा सार्न कार्यालयले निर्देशन दिन सक्नेछ ।

- (४) संस्थाको कार्यालय स्थापना गरेको सातदिन भित्र कार्यालयको निरीक्षण गर्न सम्बन्धित सहकारी कार्यालयलाई लिखित रूपमा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- (५) संस्थाको कार्यालय सार्नु पर्दा सम्बन्धित कार्यालयको अग्रिम स्वीकृति लिई मात्र सार्न सकिनेछ । कार्यालय सरेको सार्वजनिक रूपमा जानकारी गराउन उपयुक्त संचार माध्यमको उपयोग गर्नु पर्नेछ । कार्यालय स्थापना भएको स्थान वा कार्यालय सरेको स्थानका वारेमा सम्बन्धित सबै सरकारी कार्यालयहरूलाई लिखित रूपमा सात दिन भित्र जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

५५. साइन बोर्ड राख्ने सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) प्रत्येक संस्थाले दर्ता प्रमाणपत्रमा उल्लेख भए बमोजिम संस्थाको नाम, दर्ता नम्बर, दर्ता मिति, भौगोलिक कार्यक्षेत्र र दर्ता भएको कार्यालयको नाम समेत खुलाई नेपाली भाषा देवनागरी लिपिमा साइन बोर्ड लेखी संस्थाको कार्यालयमा सबैले देख्ने ठाँउमा राख्नु पर्नेछ ।
- (२) सहकारीको साइन बोर्डमा एकरूपता ल्याउनको लागि राष्ट्रिय सहकारी संघले निर्णय गरे अनुरूप साइन बोर्डको रंग हल्का हरियोमा सेतो अक्षरले लेखिएको हुनु पर्नेछ ।

५६. सदस्य बडापत्र सम्बन्धि व्यवस्था : संस्थाको कार्यालयमा सबैले देखिने गरी सदस्य बडापत्र राख्नु पर्नेछ ।

५७. मासिक विवरण अध्यावधिक रूपमा राख्ने र कार्यालयमा पठाउने :

- (१) कम्प्युटरमा अभिलेख राख्ने गरेका संस्थाहरूले आर्थिक तथा प्रशासनिक अभिलेखहरू मासिक रूपमा मुद्रण गरी प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ । मासिक कारोवारको विवरण सदस्यहरूको जानकारीको लागि संस्थाको कार्यालयमा प्रकाशित गर्नु पर्नेछ ।
- (२) वार्षिक एक करोड भन्दा वढी बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरूले अनुसूची-६ बमोजिमको ढाँचामा प्रत्येक महिना भुक्तान भएको मितिले सातदिन भित्र सम्बन्धित कार्यालयमा विवरण पेश गर्नु पर्नेछ । समयमै विवरण दाखिला नगर्ने संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम पटकै पिच्छे रु पैतीस सय रुपैयाँ सम्म जरिवाना गरी सोको अभिलेख राख्ने र सोको सूचना सार्वजनिक गर्ने कार्य कार्यालयले गर्नेछ ।

५८. PEARLS अनुगमन विधि अनुसार खाता राख्नु पर्ने: कार्यालयबाट बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संस्थाको अनुगमन गर्दा PEARLS (Protection, Effective Financial Structures, Assets Quality, Rates of Return and Cost, Liquidity, / Sign of Growth) को अनुगमन विधि अवलम्बन गरिनेछ। एक करोड भन्दा बढीको वार्षिक कारोवार गर्ने बचत तथा ऋणको कारोवार गर्नेले वित्तीय कारोवारको लेखा PEARLS अनुगमन विधि सँग तालमेल हुने गरी राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ। यस कार्यका लागि लेखा राख्ने कर्मचारीलाई अनिवार्य रूपमा यस विधिको अभ्यास गर्ने गराउने वा तालिम दिनेल व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।
५९. सूचना प्रसारण गरिने : कुनै संस्थाका समिति, पदाधिकारी वा कर्मचारीले प्रचलित कानूनबाट जारी गरिएको यो मापदण्ड वा थप निर्देशन, स्वीकृत विनियम र सहकारीका सिद्धान्त र मूल्यहरू विपरीतका काम कारवाही गरेको पाइएमा सोको विवरण सहित संचालकलाई समय सीमा सहित काम कारवाहीर कारोवार सच्याउन कार्यालयले दिएको निर्देशन कार्यान्वयन नभएमा कार्यालयले सोको सूचना संचार माध्यमबाट सम्बन्धित सबैलाई जानकारी गराई सुचित वा सचेत गराउन सक्नेछ।
६०. सम्पत्ति खरीद बिक्री गर्दा पारदर्शिता अपनाउनु पर्ने : सहकारी संस्थाले अचल सम्पत्ति खरीद गर्दा साधारण सभाको निर्णय, निर्धारित खरीद बिक्री प्रक्रिया, घटाघट वा बढाबढको प्रक्रियाबाट संस्थालाई बढी फाइदा हुन सक्ने अवस्था र सदस्यहरूको गुनासो नआउने गरी पारदर्शिताको प्रणाली अवलम्बन गर्नु पर्नेछ। संस्थाले घर जग्गा लगायत अचल सम्पत्ति खरीद बिक्री गर्दा पारदर्शी प्रक्रिया अवलम्बन गरे नगरेको साथै प्रचलित मूल्यबाट घटी बढी गरी संस्थाको अहित गरे नगरेको वारेमा अनुगमन गरी कार्यालयले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ। संस्थाले अचल सम्पत्ति खरीद गर्दा कार्यालयको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्ने छ।
६१. रजिष्ट्रेशन छुट सम्बन्धि व्यवस्था :
- (१) संस्थाले आफ्नो प्रयोजनको लागि घर जग्गा खरीदमा रजिष्ट्रेशन शूलक छुट सुबिधाको सिफारिस माग गर्दा स्रोतको आधार खुलाई माग गर्नु पर्नेछ। कार्यालयले जारी गरेको मापदण्ड, कार्यालयको निर्देशन र सहकारीको मूल्य र

सिद्धान्तहरूको पालना नगरेको पाइएमा यस्तो सुविधा उपलब्ध गराइने छैन । बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा जगेडा कोषको पचास प्रतिशत र पूँजिको अनुपात १:१० कायम गरी थप पूँजि निर्माण गरी मात्र घर जग्गा खरिद गर्नु पर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम छुट सुविधाका लागि साधारण सभाको स्वीकृति, घर जग्गा खरिदका लागि प्रयाप्त जगेडा कोष वा शेयर पूँजी भए नभएको विवरण प्रमाणित हुने लेखापरीक्षण प्रतिवेदन र हालको कारोवार खुल्ने कागजात, प्रचलित मूल्य प्रमाणित हुने कागजात, संचालक समितिको निर्णय र यस अघि छुटसुविधा लिई खरिद गरेको घर जग्गाको विवरण पेश गर्नु पर्नेछ । छुट सुविधामा खरिद गरिने घर जग्गा संस्थाको कार्यालय, पसल, गोदाम र मेशिनरी जडान एव प्रमुख उद्देश्य अनुरूपको काम गर्ने प्रयोजनका लागि मात्र हुनेछ । उद्देश्य विपरीतको कार्यमा छुट सुविधामा खरीद गरिएको सम्पत्तिको प्रयोग गरिएको पाइएमा छुट भएको राजस्व सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाइने छ ।

६२. संस्था संचालन अघि सहकारी सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम लिनु पर्ने :
- (१) संस्था दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गर्नु पूर्व संस्था दर्ताका लागि आवेदन गर्ने शेयर सदस्यहरूलाई सहकारी सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम दिई सो को प्रमाण पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (२) बमोजिमको तालिमको व्यवस्था कार्यालयले तोकेको पाठ्यक्रमका आधारमा संचालन गरिनेछ । अभिमुखीकरण तालिमको खर्च प्रस्तावित संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।
- (४) संस्था दर्ताका लागि आवेदन गर्ने कम्तिमा असी प्रतिशत शेयर सदस्यहरूले अनिवार्य रूपमा यस्तो अभिमुखीकरण तालिम लिएको हुनु पर्नेछ । पिछडिएको क्षेत्र, समुदाय र गरिब व्यक्तिहरूका लागि कार्यालयले स्वीकृत बजेटका आधारमा प्रत्येक महिनामा कम्तीमा एक पटक अभिमुखीकरण तालिम संचालन गर्न प्रशिक्षक, र तालिम कक्षको खर्च वहन गर्ने व्यवस्था गर्नेछ ।
- (६) संस्थाहरूले शिक्षा, सूचना र तालिम कोषको उपयोग गरी नियमित रूपमा सहकारी शिक्षा सम्बन्धि ज्ञान शेयर सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(८) वार्षिक एक करोड भन्दा बढीको कारोवार गर्ने वचत तथा ऋण सहकारी संस्था र वचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्थाका संचालक समिति र लेखा समितिका कम्तिमा पचास प्रतिशत पदाधिकारीहरूले यो मापदण्ड जारी भएको छ महिनाभित्र संस्था व्यवस्थापन, सहकारी लेखापालन र लेखापरीक्षण सम्बन्धि तालिम लिनु पर्नेछ । संचालक समिति र लेखा समितिको नयाँ निर्वाचन भएको तीन महिनाभित्र पालै पालो यसअघि तालिम नलिएका पदाधिकारीहरूलाई उपरोक्त तालिम लिने व्यवस्था संस्थाले मिलाउनु पर्नेछ ।

६३. कर्मचारी सम्बन्धि व्यवस्था :

(१) कर्मचारी भर्ना गर्नुपर्ने संस्थाले संगठन र व्यवस्थापन सर्वेक्षणका आधारमा साधारण सभाको स्वीकृतिमा कर्मचारी पद, संख्या र संगठनको ढाँचा निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।

(२) कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धि नियमावली साधारण सभाबाट पारित गराई मात्र लागु गर्न सकिनेछ । कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी नियमावली अनुसार मात्र भर्ना, नियुक्ति, बढुवा, दण्ड-सजाय र पुरस्कृत, सुबिधाहरू र अवकाश आदि सम्बन्धि काम गर्न सकिनेछ । नियमावलीको व्यवस्था नगरी वा नियमावली विपरीत गरिएको कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी कार्यलाई कार्यालयले खारेज गर्न सक्नेछ ।

(३) संस्थामा आवश्यक पर्ने कर्मचारीहरू स्थायी वा करारमा नियुक्ति गर्दा नियमावलीमा व्यवस्था भएको प्रक्रिया पुऱ्याएर मात्र गर्न सकिनेछ ।

(४) संस्थाले आवश्यक संख्यामा मात्र कर्मचारी नियुक्ति गर्नु पर्नेछ । प्रचलित कानून बमोजिम नियुक्ति पत्र नदिई कुनै कर्मचारीलाई काममा लगाउन पाइने छैन ।

६४. सम्पत्ति अन्य व्यक्ति वा निकायको नाममा राख्न नहुने : संस्थाको सम्पत्तिहरू आफ्नै नाममा राख्नु पर्नेछ । सम्पत्तिहरू व्यक्ति वा अन्य कुनै निकायको नाममा राखेको पाइएमा जालसाजी वा ठगी गरेको अभियोगमा सम्बन्धित पदाधिकारी र निर्णयमा सहभागी पदाधिकारीहरूलाई कारावाही गरिनेछ ।

६५. नगद मौज्जातको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्नु पर्ने :

(१) वचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने प्रत्येक संस्थाले आफ्नो कार्यालयमा रहने

- न्यूनतम नगद मौज्दात, मार्गस्थल नगद र कारोवार काउन्टरको विमा गर्नु पर्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम विमा गरिएको भन्दा बढी रकम कार्यालयमा मौज्दात राख्न पाइने छैन।
- (३) नगद रकम बैंकमा जमा नगरी नगदै कारोवार गर्ने र कुनै संचालक वा शेयर सदस्य वा कर्मचारीले प्रयोग गर्न पाइने छैन।
६६. बचत तथा ऋणको वित्तीय कारोवार गर्ने संस्थाले गर्न नहुने कामहरू :
- (क) वासलत बाहिरको कारोबारहरू (जस्तै प्रतितपत्र, जमानत आदि)।
- (ख) सदस्यहरूलाई अधिविकर्ष (Overdraft) कर्जा प्रवाह।
- (ग) ब्यापारिक उद्देश्यले घर जग्गा को खरीद विक्रि तथा संचालकहरूको लगानीमा खोलिएको निजी उद्योग व्यवसायमा लगानी।
- (घ) स्पष्ट नीति अनुसार गरिने लघु कर्जा कार्यक्रम बाहेक बिना सुरक्षणमा कर्जा प्रवाह।
- (ङ) सुनचाँदी र शेयर प्रमाणपत्र धितो राखी कर्जा प्रवाह।
- (च) चलित खाता संचालन गर्ने।
- (छ) एकमुष्ट तीन वर्षभन्दा बढी अवधिको आवधिक निक्षेप स्वीकार गर्ने।
- (ज) विदेशी मुद्राको कारोवार वा मुद्रा विनिमय।
- (झ) चिट्ठा तथा उपहार योजना संचालन।
- (ञ) कार्यक्षेत्र बाहिरका र सदस्य बाहेकका व्यक्ति तथा निकायसँगको कारोवार।
६७. सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन नियमको कार्यान्वयन :
- (१) वित्तिय कारोवार गर्ने सहकारीका संस्थाले सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ) निवारण ऐन र नियमावलीमा भएका व्यवस्थाहरू अनिवार्य रूपमा पालना गर्नु गराउनु पर्नेछ।
- (२) वित्तिय कारोवार गर्ने संस्थाले आफ्नो प्रत्येक सदस्यको स्पष्ट रूपमा अभिलेख राख्नु पर्नेछ।
- (३) नेपाल राष्ट्र बैंक, वित्तिय जानकारी इकाइमा पठाउनु पर्ने विवरण नियमित र निरन्तर रूपमा पठाउने व्यवस्थाका लागि प्रत्येक वित्तिय कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाले संचालक समितिको निर्णय बमोजिम कार्यान्वयन अधिकृत तोक्नु पर्नेछ।
- (४) यस सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायले गर्ने अनुसन्धान वा माग गरेको विवरणहरू

- उपलब्ध गराई नियमन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्नु सबै संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।
६९. संस्थाहरूको वर्गीकरण सम्बन्धि व्यवस्था : कार्यालयले संस्थाहरूको शेयर पूँजि, वचत रकम, कारोबा, रोजगारी, मुनाफा र सदस्य संख्याको आधार मा वर्गीकरण गर्न सक्नेछ ।
७०. संस्था एकीकरण सम्बन्धि व्यवस्था : सहकारी ऐन, २०७४ को दफा ४५ बमोजिम दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थाको एकीकरण गर्दा देहाय बमोजिमको प्रकृया अपनाउनु पर्नेछ ।
- (१) एकीकरण हुन चाहने सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाको दुई तिहाइ बहुमतबाट संस्था एकिकरण गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने र निर्णयमा देहायका विषयहरू समावेश हुनु पर्नेछ ।
- (क) एकिकृत संस्थाको नाम एकिकृत हुने संस्था मध्ये कुन संस्थाको नाम राख्ने हो वा नयाँ नाम के राख्ने हो सो को उल्लेख गर्ने र संस्थाको कार्यालय कहाँ रहने हो ठेगाना समेत उल्लेख गर्ने ।
- (ख) एकीकृत संस्थाको कार्य क्षेत्र कति रहने हो सो यकीन गर्ने । कार्यक्षेत्र वकिन गर्दा मापदण्डमा रहेको व्यवस्थाको अनुसरण गर्ने ।
- (ग) कुन कुन संस्थासंग एकीकरण गर्ने हो सो उल्लेख गर्ने ।
- (घ) कुन संस्थाको विनियम स्वीकार गर्ने हो वा नयाँ विनियम तर्जुमा गर्ने वा कुनै विनियममा संशोधन गर्ने हो उल्लेख गर्ने ।
- (ङ) सम्बन्धित संस्थाको शेयर पूँजिको रकम, विनियममा व्यवस्था भए बमोजिमका कोषमा रहेको रकममा एकीकृत संस्थामा के कसरी समावेश गर्ने र उपयोग गर्ने तरिका (जस्तै : एकीकृत हुने संस्थाहरूको शेयर पूँजिको रकम र संस्थाको विभिन्न कोषमा रहेको रकम तथा सदस्य संख्या सामान्यतया असमान हुन्छन् ।)
- (च) संस्थाको सम्पत्ति एकीकृत संस्थामा के कसरी प्रयोग गर्ने र दायित्वहरू के कसरी भुक्तानी गर्ने सो सम्बन्धी विषय ।
- (छ) अन्य आवश्यक विषय ।
- (२) एकिकरण हुने संस्थाहरूको अघिल्लो आर्थिक वर्षसम्मको लेखा परीक्षण साधारण सभाबाट अनुमोदन गराएको हुनु पर्नेछ र चालु आर्थिक वर्षको कारोवारको आन्तरिक लेखा परीक्षण गरी सो को प्रतिवेदन समेत तयार गर्नु पर्नेछ ।

- (३) उपदफा (१) मा उल्लेख भए बमोजिमका विषयहरु समावेश भएको सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाको निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपि सहित कार्यालयमा आवेदन गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिम संस्था एकिकरणका लागि आवेदन परेमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले जाँचबुझ गरी संस्थाको एकिकरण गरी दिने र मुल संस्थाको दर्ता कायम राखी अन्य संस्थाको लगत कट्टा गर्ने । एकिकृत संस्थाको विनियममा "एकिकृत हुने संस्थाको नामबाट भए गरेका काम कारवाही यस विनियम बमोजिम भए गरेको मानिने" प्रावधान राख्ने ।
७१. संस्था विभाजन सम्बन्धि व्यवस्था : सहकारी ऐन, २०७४ को दफा ६५ बमोजिम एक संस्था दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थाहरुमा विभाजन गर्दा देहाय बमोजिमको प्रकृया अपनाउनु पर्नेछ ।
- (१) विभाजन हुन चाहने सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाको दुई तिहाइ बहुमतबाट संस्था विभाजन गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने ।
- (२) साधारण सभाबाट संस्थाको विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा देहायका विषय खुलाउनु पर्नेछ ।
- (क) कति जना सदस्यहरु संस्थाबाट अलग हुने हुन सो को नाम नामेसी र निजहरुले लिएको शेयर रकमको विवरण ।
- (ख) संस्थाको विनियम बमोजिमका कोषहरुका छुट्टाइएको रकमको बाँडफाँड सम्बन्धि विवरण ।
- (ग) संस्थाको नाफा नोक्सानको बाँडफाँड सम्बन्धि विवरण ।
- (घ) संस्थाको सम्पत्ति तथा दायित्व बाँडफाँड सम्बन्धि विवरण ।
- (ङ) अन्य आवश्यक विवरण ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमका विवरण समावेश भएको साधारण सभाको निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपि र उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन समेत संलग्न गरी कार्यालयमा नयाँ संस्था दर्ताको लागि आवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम संस्था दर्ताका लागि आवेदन परेमा संस्था दर्ता गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृया पुरा गरी सहकारी कानून तथा निर्देशनको अधीनमा रही नयाँ संस्था दर्ता गरिदिने । त्यसरी दर्ता गर्दा सो संस्था मुख्य संस्थाबाट विभाजित भएको पहिचान खुल्ने व्यवस्था गर्ने ।

७२. सहकारीका सिद्धान्त र मूल्य : अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी महासंघले प्रतिपादन गरेको र विश्वव्यापी रूपमा प्रयोगमा ल्याइएका सहकारीका सिद्धान्त र मूल्यहरूको पालना गर्नु सबै संस्थाका निर्वाचित तथा नियुक्त पदाधिकारीहरू एवं प्रत्येक सदस्यहरूको प्रमुख कर्तव्य हुनेछ । सहकारीका सिद्धान्त र मूल्यहरूको प्रयोगका लागि निरन्तर रूपमा आफ्ना सदस्यहरूलाई जानकारी दिने गरी सचेतनाका कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु सहकारीका जिम्मेवार पदाधिकारीहरूको जिम्मेवारी हुनेछ । अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी महासंघले प्रतिपादन गरेका सहकारीका सिद्धान्त र मूल्यहरू अनुसूचि -९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

अनुसूचि-१
(दफा ९ सँग सम्बन्धित)
उम्मेदवारी दरखास्त

विषय: उम्मेदवारी दर्ता गरि दिने ।

श्री निर्वाचन अधिकृत

निर्वाचन उपसमिति,

.....को सञ्चालक/लेखा समितिको
..... पदमा निर्वाचित भई संस्थाको सेवा गर्ने इच्छा भएकोले
मितिमा सम्पन्न हुने निर्वाचनमा उम्मेदवार बन्न यो दरखास्त पेश
गरेको छु । म बाहेक यस संस्थाको संचालक र लेखा समितिको कुनै पनि पदमा मेरा
नातेदार उम्मेदवार नभएको, म यस प्रकृतिको अन्य कुनै संस्थाको संचालक र लेखा
समितिको पदमा कार्यरत नरहेको, यस संस्थामा मैले निरन्तर रुपमा
मिति.....देखि सदस्यभई हालसम्म संस्थाको नीति कार्यक्रम अनुसार सदस्यको
जिम्मेवारी इमान्दारी पूर्वक निर्वाह गरिआएको, संस्थाको भाखा नाघेको साँवा व्याज
भुक्तान गर्न र म्याद भुक्तान भएका बुझाउन बाँकी कुनै रकम नरहेको, हाल पनि संस्थाले
कारोवार गर्न अनुमति प्राप्त गरेको भौगोलिक क्षेत्रमा स्थायी बसोबास रहेको, बैंक तथा
वित्तीय कारोवारमा कालो सूचिमा नाम नपरेको र सहकारीको प्रचलित कानून तथा
सहकारीका विश्वव्यापी मान्यता प्राप्त मूल्य र सिद्धान्तका वारेमा म जानकार रहेको हुँदा
मेरो उम्मेदवारी स्वीकृत हुन समेत अनुरोध गर्दछु । सहकारी ऐन, नियमबाट जारी
मापदण्ड र संस्थाको विनियम विपरीत मेरो उम्मेदवारी भएमा सोही बमोजिम उम्मेदवारी
खारेज भएमा मेरो कुनै आपत्ति छैन ।

निवेदक

दस्तखत:

उम्मेदवारको नाम थर :

ठेगाना र सम्पर्क फोन नम्बर :

मतदाता क्रम संख्या :

प्रस्तावक

दस्तखतः

प्रस्तावकको नाम थर :

मतदाता क्रम संख्या :

समर्थक

दस्तखतः

समर्थकको नाम थर ::

मतदाता क्रम संख्या :

यो दरखास्तपत्र मिति..... का दिन बजे श्री.....

ले मेरो समक्ष प्रस्तुत गर्नु भएको ब्यहोरा प्रमाणित गर्दछु ।

दस्तखत :

निर्वाचन अधिकृत

अनुसूची - २

(दफा ११ (४) संग सम्बन्धित)

लेखा समितिको वार्षिक प्रतिवेदन

सहकारी संस्थाको नाम, ठेगाना: आ.व.

१. अधिल्लो साधारण सभाको निर्णयहरूको कार्यान्वयनको अवस्था :
२. आ.व. मा बसेको बैठक संख्या निर्णयहरू र निर्णयहरूको कार्यान्वयनको अवस्था :
३. ऋण लागानीको प्रक्रिया, ऋण वापतको सुरक्षण वा धितो सम्बन्धी व्यवस्था :
४. कार्यालयबाट जारी गरिएका मापदण्डहरूको पालना सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण :
५. कार्यालयले अनुगमन गरी दिइएको प्रतिवेदन अनुसारका निर्देशन/सुझावहरू कार्यान्वयन सम्बन्धी विवरणहरू :
६. पदाधिकारीहरूको पारिश्रमिक, भत्ता र अन्य सुविधाहरूको विवरण :
 - ६.१ पारिश्रमिक :
 - ६.२ भत्ता :
 - ६.३ अन्य सुविधाहरू :
७. कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्थाहरू :
 - ७.१ साधारण सभाबाट पारित कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी नियमावली भए/नभएको :
 - ७.२ कर्मचारी प्रशासन नियमावली प्रयोगमा ल्याइएको/नल्याइएको :
 - ७.३ भर्ना प्रक्रिया पारदर्शिता र प्रतिस्पर्धी भएको/नभएको :
 - ७.४ कार्यरत कर्मचारीहरू र कार्यवोभ बीच तादम्यता रहेको/नरहेको :
 - ७.५ व्यवस्थापन प्रमुखको योग्यता र क्षमता सम्बन्धी विवरण :
 - ७.६ कर्मचारीहरूको भर्ना प्रक्रिया र संख्या :
 - ७.६.१ स्थायी :
 - ७.६.२ अस्थायी :
 - ७.६.३ करार :
८. लेखा समितिले यस अघि दिइएका प्रतिवेदन बमोजिमका सुझावहरूको कार्यान्वयनको अवस्था :

९. लेखा समितिले उल्लेख गर्न चाहेका अन्य विवरणहरु :
१०. लेखा समितिको सुभावहरु :
१०.१
१०.२

लेखा समितिको संयोजक दस्तखत
लेखा समितिको सदस्य दस्तखत
लेखा समितिको सदस्य दस्तखत

८. संकलित शेयर पूँजीको रकम कुल शेयर पूँजीको कम्तिमा तीस प्रतिशत हुनुपर्नेछ । सो सीमा भित्र नरहेमा सहकारी कार्यालयले संकलित शेयर पूँजीको आधारमा कूल शेयर पूँजी कायम गर्न सक्नेछ ।
९. आवेदकहरूले निवेदन साथ प्रस्तावित संस्थाको संभाव्यताको अध्ययनप्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ । संभाव्यताको अध्ययन प्रतिवेदनमा निम्न कुराहरु समावेश हुनुपर्नेछ :-
- क) प्रस्तावित कार्यक्षेत्रमा त्यस्तो प्रकृतिको संस्थाको आवश्यकताको पहिचान,
 ख) कार्यक्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने अनुमानित जनसंख्या,
 ग) संस्था मार्फत पेशा व्यवसाय संचालन गर्नका लागि आवश्यक पूँजीका श्रोतहरु,
 घ) व्यावसायिक संभाव्यता,
 ङ) प्रस्तावित संस्था संचालनका लागि चाहिने जनशक्ति,
 च) सेवा पुऱ्याउन सकिने सदस्यहरुको अधिकतम संख्या,
 छ) उक्त कार्यक्षेत्रमा रहेका समान प्रकृतिका संस्थाहरुको संख्या,
 ज) पहिले स्थापना भई सकेका समान प्रकृतिका संस्थाहरुमा संलग्न हुन नसकिने कारण र संलग्नताका लागि गरिएको प्रयास,
 झ) बजारको स्वरूप, संस्थाको भावी कार्यक्रम तथा लक्षित समूह, संस्थाको संस्थागत विकासका स्पष्ट आधारहरु ।
१०. तदर्थ संचालक समितिका पदाधिकारीहरुको हालसालै खिचेको फोटो र हस्ताक्षर सहितको तीन पुस्ते विवरण ।
११. आवेदकहरुको निम्न विषयहरु समेटिएको निर्धारित ढांचामा हस्ताक्षर सहितको स्वघोषणाको पत्र
- क) पहिले कुनै अन्य सहकारी संस्थामा संलग्न रही रकम हिनामिना गरी कारवाहीमा नपरेको,
 ख) बैंक, वित्तीय संस्थाको कारोबारमा कालो सूचीमा नपरेको, बचत तथा ऋण सहकारी संस्था दर्ता गर्न चाहने सदस्यहरुले अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट कर्जा लिई कर्जा चुक्ता नगरेको कारणले कर्जा सुचना केन्द्र लिमिटेडको कालो सूचीमा नपरेको भन्ने सम्बन्धमा उक्त केन्द्रमा कार्यालयले वुभी दर्ताको कारवाही अगाडी वढाउनेछ ।
 ग) प्रस्तावित आवेदकहरु सोही जिल्ला भित्र रहेका समान प्रकृतिको अर्को संस्थामा सदस्य नरहेको,

- घ) प्रस्तावित संस्थाको प्रकृतिको अन्य सहकारी संस्थाको संचालक वा पदाधिकारीको रूपमा आवद्ध नभएको,
- ङ) सहकारीको मूल्य मान्यता, सिद्धान्त एवं सहकारी ऐन नियम तथा संस्थाको स्वीकृत विनियम बमोजिम सहकारी संस्था संचालन गर्न मञ्जुर भएको ।
१२. कार्यालयले संस्था दर्ता गर्दा अपनाउने कार्यविधिहरू :-
- क) आवश्यक कागजात सहित सबै विवरण स्पष्ट भएको पाइएमा दरखास्त लिई दर्ता प्रक्रिया अघि बढाउने, सबै प्रमाणका प्रतिलिपिहरू हालसालै प्रमाणित गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- ख) प्राप्त दरखास्त प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकारीले जांच गरी सकेपछि मात्र कार्यालयमा दर्ता गरी प्रकृत्यामा राखिनेछ ।
- ग) कागजात नपुग भएमा वा कुनै प्रक्रिया पूरा भएको नपाइएमा सो पूरा गरी पेश गर्न आवेदकहरूलाई जानकारी गराउने ।
- घ) सहकारी संघ संस्था दर्ता गर्न निवेदन साथ पेश गर्नु पर्ने कागजात र दर्ता प्रकृत्याको विषय समेत समावेश गरी सहकारी कार्यालयमा सवैले देखने गरी नागरिक बडापत्र राख्ने र बडापत्रको प्रकाशन गरी सहकारी कार्यालयले सेवाग्राहीलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- ङ) संस्था दर्ताको लागि पेश भएका कागजातहरूको अध्ययन र दर्ता गर्न आउने प्रस्तावित संस्थाका पदाधिकारीहरूसंग जानकारी लिदा पेश भएका विवरण र कागजातको अतिरिक्त दर्ता गर्ने अधिकारीले थप कुरा बुझ्न आवश्यक देखेमा स्थलगत अध्ययन गरी गराई थप जानकारी लिन सक्नेछ ।
- च) नगरपालिका क्षेत्र भित्र दर्ता हुने प्रस्तावित सहकारी संस्थाको तर्फबाट पेश भएको संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा स्थलगत अध्ययन गरी प्रतिवेदन पेश भएपछि मात्र संस्था दर्ता प्रक्रिया अघि बढाइनेछ । स्थलगत अध्ययनमा खटिने कर्मचारीलाई आवश्यक सूचना तथा विवरण उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी प्रस्तावित संस्थाका सबै आवेदकहरूको हुनेछ ।
- छ) स्थलगत अध्ययन प्रक्रियामा सम्बद्ध सरकारी निकाय, स्थानिय निकाय वा आवेदकहरू आबद्ध रहेको वा कार्यरत रहेको निकायसंग आवश्यकता अनुसार सम्पर्क वा पत्राचार गरी पेश गरिएका विवरणको आधिकारिकताको जांच एवं संस्था दर्ताको प्रक्रिया पूरा गर्न आवश्यक राय लिन सकिनेछ ।
- ज) सहकारी संस्था दर्ता गर्दा प्रत्यायोजित अधिकार क्षेत्र भित्र रही विगतमा दर्ता

अनुसूची - ४

लेखा परीक्षकले लेखा परीक्षण गर्दा तयार पार्नु पर्ने लडफर्म प्रतिवेदन

१. संस्थाको नाम ठेगाना :
२. कार्यक्षेत्र :
३. कूल सदस्य संख्या :
(३.१) महिलाको संख्या :
(३.२) पुरुषको संख्या :
४. कर्मचारीको संख्या :
५. कूल चुक्ता शेयर पूँजी रु.
६. कूल वचत संकलन रु.
गत आ.व. को बाँकी :
यस आ.व. मा संकलन :
यस आ.व.मा फिर्ता :
फिर्ता गर्न बाँकी :
७. कूल ऋण लगानी रु.
गत आ.व.मा लगानीमा रहेको रकम :
चालु आ.व. को लगानी :
चालु आ.व. को असुली :
यस आ.व. लगानीमा रहेको रकम
८. ऋण लगानीका प्रमुख ४ क्षेत्रहरु र रकम :
लगानीको क्षेत्र रकम व्याज दर
.....रु.....
.....रु.....
.....रु.....
.....रु.....
अन्य रु.....
९. लिने दिने व्याज दर बीचको औसत फरक (५) :
१०. वचत तथा ऋण नीति वा निर्देशिका भएको नभएको :
११. लेखा समिति प्रभावकारी भए नभएको :

.प्रभावकारी भए मापदण्ड वमोजिम काम गरेको छ वा छैन :

१२. संचालक, लेखा समिति र प्रमुख व्यवस्थापकहरूमा नाता गोता भित्रका व्यक्तिहरू भए नभएको :

१३. ऋण लगानीमा कुनै सेवा शुल्क लिने गरेको/नगरेको :
लिएको भए दर उल्लेख गर्ने :

१४. संचालक, लेखा समिति र प्रमुख व्यवस्थापकले लिएको पारिश्रमिक, भत्ता र अन्य सुविधाहरू खुलाउने :

१५. कार्यक्षेत्र बाहिरका व्यक्ति तथा निकायहरू संग वचत तथा ऋणको कारोवार गरे नगरेको :

गरेको भए कार्यक्षेत्र बाहिरका :व्यक्तिहरूको संख्या : निकायहरूको संख्या:
वचत रकम :
लगानी रकम :

१६. नियमानुसार शेयर पूँजीको १५ प्रतिशत भन्दा वढी हुने गरी अन्य कुनै शिर्षकबाट शेयरधनिहरू लाई रकम वाँडेको/नवाँडेको, वाँडेको भए कुन शिर्षकमा कति खर्च गरियो ?

.....

१७. प्राकृतिक व्यक्ति बाहेक अन्य निकायहरूमा ऋण वा शेयर लगानी गरेको भए देहाय वमोजिमको विवरण खुलाउने :

निकायको नाम, ठेगाना	उद्देश्य	रकम	मिति

१८. ऋण वा शेयर वापत लगानी गरिएको निकायमा संचालकहरूको संलग्नताको अवस्था :

-
१९. अन्य कारोवारहरु :
 (१).....
 (२)
२०. संचालकहरु अन्य वित्तिय वा व्यवसायिक निकायको संचालक पदमा रहेको भए उक्त निकायको नाम र पद :
२१. संचालक, लेखा समिति सदस्य र उपसमिति सदस्यहरु अन्य समान प्रकृति रतहको समान कार्य गर्ने संस्थामा पदाधिकारी वा कर्मचारी रहे नरहेको :

- (क) संचालक रहेको
- (ख) लेखा समितिमा रहेको
- (ग) उप समितिमा रहेको

२२. संचालकहरु वित्तिय निकाय वा सहकारी निकाय वा अन्य निकायको कर्मचारी रहे नरहेको र विभागीय स्वीकृति लिए नलिएको :

रहेको संस्थाको नाम :

नरहेको :

स्वीकृति लिएको नलिएको

२३. ढुकुटीमा रहेको मासिक औसत नगद रकम :

साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मंसिर	पूस	माघ	फागुन	चैत्र	बैशाख	जेठ	असार

२४. विमाको रकम रु म्याद अवधि

२५. समग्रमा यस संस्थाले जारी गरेको.....मापदण्ड, २०७४
 वमोजिम त्रुटिहरु गरेको/ नगरेको ।
 गरेको भए बुँदागत रूपमा उल्लेख गर्ने :
 (१).....
 (२).....
 (३).....
२६. लेखा व्यवसायी फर्म र त्यसका साभेदारहरुले आफू स्वतन्त्र रहेको साथै
 लेखापरीक्षणको सिलसिलामा अपनाउने मानहरु, लेखापरीक्षण टोली,
 लेखापरीक्षण प्रकृया र तरीकाको बारेमा छोटकरीमा उल्लेख, नमूना छनौट
 प्रकृया तथा नमूना आकार आदीको बारेमा उल्लेख गर्नु होस् :
२७. लेखा परिक्षकले ऋणीको अचभमपत बउउचबष्कर्वा तथा ऋण अनुगमन तथा
 ऋण असूली प्रणाली सम्बन्धी आफ्नो राय :
२८. लेखा परिक्षकले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीताका सम्बन्धमा
 ऋण व्यवस्थापन, खर्च तथा स्थिर संपत्ति उपर नियन्त्रणको पर्याप्तता आदि
 का सम्बन्धमा आफ्नो राय:

अनुसूची - ५
(दफा ४६ (६) संग सम्बन्धित)

लेखापरिक्षण स्वीकृति माग गर्दा बुभाउनु पर्ने वार्षिक विवरण

१. संस्थाको नाम र ठेगाना :
२. मुख्य उद्देश्य/कारोवार :
३. संस्थाको कार्य क्षेत्र :
४. शेयर सदस्य संख्या :
- ४.१ जम्मा :
- ४.२ पुरुष :
- ४.३ महिला :
५. संस्था आवद्ध रहेको संघ :
६. स्थायी लेखा (एब्ल) नम्बर :
७. कारोवारको विवरण :
- ७.१ चुक्ता शेयर पूँजी रु :
- ७.२ आ.व.को अन्त्यमा रहेको बचत निक्षेप रकम रु :
- ७.३ आ.व.को अन्त्यमा शेयर सदस्यहरूलाई गरिएको ऋण लगानी रु :
- ७.४ आ.व. को अन्त्यसम्म अन्य संस्थामा शेयर लगानी गरिएको रकमको विवरण

क्र.स.	संस्थाको नाम ठेगाना	शेयर संख्या	शेयर रकम	कैफियत

- ७.५ उत्पादन :
- ७.६ बिक्रि :
- ७.७ नाफा नोक्सान :
- ७.८ हालसम्मको जगेडा कोष रु :
- ७.९ अन्य संघ संस्था फर्ममा रहेको लगानी रु :
- ७.१० बुभाउनु पर्ने वा बुभाएको आयकर :
- ७.११ बुभाएको अन्य कर, दण्ड जरिवाना, शुल्क आदि :
८. कर्मचारी संख्या :

९. लेखापरीक्षण भएको पछिल्लो आर्थिक वर्ष र लेखा परीक्षण गर्ने संस्था र व्यक्तिको नाम ठेगाना :
१०. साधारण सभा सम्पन्न भएको मिति :
११. संचालक समितिको निर्वाचन भएको मिति :
१२. संचालक समितिको पदावधि सकिने मिति :
१३. प्रमुख व्यवस्थापकको नाम ठेगाना र सम्पर्क फोन :
१४. स्थिर सम्पत्तिको विवरण र प्रचलित मूल्य :
१५. संचालक समितिको पदाधिकारीको विवरण :

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना	सम्पर्क फोन
१				
२				
३				
४				
५				
६				
७				

प्रमुख व्यवस्थापकको हस्ताक्षर :
मिति :

अध्यक्षको हस्ताक्षर :
मिति :

अनुसूचि - ६
(दफा ४८(१) सँग सम्बन्धित)
अनुगमन फारम

- १) सहकारी संस्थाको नाम :-
- २) दर्ता नं :- मिति :- दर्ता भएको कार्यालय :-
- ३) ठेगाना :-
- ४) शेयर पूँजी :- (प्रति शेयर रु :-)
- ५) कार्यक्षेत्र :-
- ६) संचालक समितिको सदस्य संख्या :- (कार्यकाल :- वर्ष) (बैठक भत्ता :- रु.
)
- ७) कर्मचारी संख्या :- (बजार प्रतिनिधि :-) नियुक्ति दिए/नदिएको :-
- ८) सफ्टवेयर :-
- ९) शेयर सदस्य संख्या :-
- १०) निक्षेपकर्ताहरूको संख्या
- ११) ऋणीहरूको संख्या
- १२) संस्थाको प्रारम्भिक साधारण सभा भएको मिति :-
कूल सदस्य संख्या :-
उपस्थित सदस्य संख्या :
पछिल्लो साधारण सभा भएको मिति :
कूल सदस्य संख्या :
उपस्थित सदस्य संख्या :
पछिल्लो संचालक समिति निर्वाचन मिति :-
निर्वाचन समितिको चयन :-
साधारण सदस्यहरूलाई सभाको सूचना दिने माध्यम र प्रकृया:-
- १३) संस्थाले तयार पारेको कार्य संचालन नियमावलीहरू, नीतिहरू, कार्यविधिहरू :-

१४) संस्थाले गठन गरेको उप समितिहरु :-

१५) पछिल्लो साधारण सभाबाट पारित भएका विषयहरु :-

१६) संस्थाको बर्तमान कर्जा प्रकृति वा किसिमहरु (ब्याजदर सहित) :-

शीर्षक	दर	शीर्षक	दर

१७) संस्थाको बर्तमान निक्षेपका प्रकारहरु (ब्याजदर सहित) :-

शीर्षक	दर	शीर्षक	दर

१८) निम्न कारोवारहरु गरे नगरेको :- सूनचाँदी कर्जा, गल्ला कर्जा, चलती खाता, ओ.डी.कर्जा, आफ्नै शेयर को सुरक्षणमा ऋण लगानी, घर जग्गा किनबेच

१९) ऐन नियममा तोकिए बमोजिमका सम्बन्धित कार्यालयमा पठाउने गरेको विवरणहरु

:-

- २०) खुद बचत/नाफाको कम्तिमा पच्चीस प्रतिशत जगेडा कोषमा जम्मा गरे नगरेको
- २१) शेयर पुँजीको बढीमा अठार प्रतिशत लाभाँस वितरण गरे नगरेको
- २२) संस्थाले कुनै प्रकारको चन्दा, आर्थिक सहयोग प्रदान गरे नगरेको
- २३) एउटै लेखापरीक्षक लगातार तीन पटकभन्दा बढी नियुक्ति भएको छ छैन ?
- २४) संस्थाको कूल चुक्ता शेयरपुँजीको बीस प्रतिशत भन्दा बढी एउटै व्यक्ति वा निकाय विशेष (सरकारी समेत) लाई शेयर बिक्री भएको छ छैन
- २५) संस्थाले कर्जामा लिने सेवाशुल्क लगायतका अन्य अतिरिक्त रकमहरु :-
- २६) संस्थाको निक्षेप र कर्जा बीचको ब्याजदर अन्तर :-
- २७) कर्जा तथा सापटमा पाकेको ब्याज नगद प्राप्त Cash Basis को आधारमा आम्दानी जनाएको र निक्षेपमा प्रदान गर्ने ब्याज Accrual Basis मा लेखांकन गरेको छ छैन ?
- २८) संस्थाको कूल पूँजी कोषको दश प्रतिशत भन्दा बढी एक व्यक्तिलाई ऋण लगानी भएको छ छैन
- २९) वचत तथा ऋण नीति तयार गरे नगरेको
- ३०) संचालक र लेखा समिति सदस्यका उम्मेदवारहरुले मनोनयनका साथमा शेयर प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि, कार्यक्षेत्रभिन्न स्थायी बसोवास गरेको प्रमाण, संस्थासंग कुनै बन्धुता नरहेको प्रमाण, कर्जा कालोसूचिमा नपरेको स्व-घोषणा आदि कागजात पेश गरे नगरेको
- ३१) संचालक समिति निर्वाचित भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र संचालकहरुको फोटो र तीन पुस्ते सहितको दुई प्रति विवरण पेश गरे नगरेको :
- ३२) संस्थाले ऋण उपसमितिको सिफारीसमा ऋण लगानी गरे नगरेको
- ३३) सदस्यहरुलाई कारोवारी, साधारण र संस्थापक भनी विभेद गरे नगरेको :

- ३४) साधारण सभा सम्पन्न भएको पन्ध्र दिनभित्र लेखापरिक्षण प्रतिवेदन, अध्यक्षले प्रमाणित गरेको सभाका निर्णयको प्रतिलिपि, सदस्यहरूको उपस्थिति विवरण कार्यालयमा पेश गरे नगरेको :
- ३५) तोकिए बमोजिम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गरे नगरेको :
- ३६) संचालक समिति, लेखा समिति, ऋण उपसमिति सदस्यहरूले संस्थाबाट लिएको कर्जाको विवरण चौमासिक रूपमा कार्यालयमा पेश गरे नगरेको :
- ३७) संस्था दर्ता हुँदाका बखतका बाहेक अन्य सदस्यहरूका हकमा सदस्य बनेको तीनमहिना नियमित बचत गरेपछि मात्र ऋण लगानी गर्नुपर्ने पालना भए नभएको :
- ३८) विनियमको परिधिभित्र रही विभिन्न कोषहरूमा रकम बाँडफाँड गरेको छ छैन :
- ३९) संचालकहरूले संस्थाबाट उपभोग गरिरहेको बित्तिय तथा अन्य सुविधाहरू :-
- ४०) संस्थाबाट कर्जा प्रवाह गर्दा माग गरिने कागजातहरू, धितो मूल्यांकन लगायत अन्य प्रकृयाहरू :-
- ४१) पछिल्लो आन्तरिक र बाह्य लेखा परीक्षकहरूका मूल कौफियतहरू :-
- ४२) ऋण स्वीकृत गर्ने अख्तियारी कसलाई दिइएको छ ? र कसरी दिइएको छ ?
- ४३) कर्जा तथा निक्षेपको ब्याजदर परिवर्तन भएको सूचना सदस्यहरूलाई कसरी दिइन्छ ?
- ४४) संस्थाको प्रचलित विनियम बमोजिम संचालक समितिको बैठक बस्ने गरे नगरेको
- ४५) संस्थाले साधारण जगेडा कोष बाहेकका कोषहरू तिनको उद्देश्य अनुसार उपयोग गर्ने गरे नगरेको
- ४६) संस्थाले कर्जा प्रवाह, निक्षेप संकलन र शेयर बिक्रीका लागि बिज्ञापन गर्ने गरे, नगरेको
- ४७) नगद रकमको ढुकुटी, काउन्टर तथा मार्गस्थ बीमा गरे/नगरेको (गरेको भए, बीमा रकम र म्याद):-
- ४८) नगदको विवरण खुल्ने Cash Book, Day Book राख्ने गरे नगरेको, नगदको जिम्मेवारी बाँडफाँड गरे नगरेको, ढुकुटीबाट कारोवारका लागि नगद भिक्दा/राख्दा सो को विवरण राख्ने गरे नगरेको ढुकुटीको

सांचोको जिम्मेवारी क्यासियर र व्यवस्थापकले लिने गरे नगरेको ।

४९) संस्थाले समानान्तर सहकारी संस्थाहरूसंग शेयर, निक्षेप र कर्जा/सापटी कारोवार गरेको भए त्यसको

विवरण :-

५०) संस्थाका बर्तमान संचालकहरु समानान्तर सहकारी संस्थाको संचालक पदमा समेत बहाल भएको भए त्यसको विवरण :-

उल्लेखित विषयहरु तथा जानकारी यस संस्थाको आधिकारिक व्यक्ति/व्यक्तिहरूसंग संकलन नभएको हो भनी सहि गर्ने

आधिकारिक व्यक्तिको नाम :

हस्ताक्षर :

मिति :

अनुसूचि-७

(बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरूले महिना भुक्तान भएको ७
(सात) दिनभित्र अनिवार्य

रुपमा भरी सम्बन्धित कार्यालयमा पेश गर्नु पर्ने मासिक विवरण

श्री.....कार्यालय,..... ।
२०७..... साल महिनाको कारोवारको विवरण देहाय बमोजिम भएको
व्यहोरा पेश गरेको छु ।

.....
प्रमुख

व्यवस्थापक/अध्यक्षको नाम र हस्ताक्षर

सहकारी संस्थाको नाम :

ठेगाना :

सम्पर्क नं. :

१ शेर पुंजी	संख्या	गत महिना सम्म	यस महिना सम्म	जम्मा
२ जगेडा कोष				
३ अन्य कोषहरू				
४ कुल वचत रकम				
४.१ गत आ.व को वचत बाकी				
४.२ वचत सकलत				
४.३ वचत फिर्ता				
४.४ फिर्ता गर्न बाकी वचत				
५ लिएको ऋण				
५.१ लिएको ऋण				
५.२ तिरेको ऋण				
५.३ तिन बाँकी ऋण				
६ दायित्व हिसाव				
७ अन्य दायित्व				
जम्मा दायित्व				
१ नगद मौज्दात				
२ बैंक मौज्दात (मुदती र आर्वाधिक निक्षेप समेत):				
१.१ "क" वर्गको बैंक तथा वित्तीय				
१.२ "ख" वर्गको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा				
१.३ "ग" वर्गको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा				
१.४ "घ" वर्गको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा				
१.५ "ङ" सहकारी बैंक				
१.६ वचत तथा ऋण केन्द्रीय सहकारी संघ				
३ लगानी :				
३.१ मुदती हिसाव				
३.२ शेयर लगानी				
३.३ व्यापारिक लगानी				
४ सदस्यहरूलाई गरेको कर्जा/ऋण				
४.१ गत आ.व को लगानीमा रही रहेको				
४.१.१ भाखा ननाघेको				
४.१.२ एक वर्षसम्म भाखा नाघेको				
४.१.३ एक वर्ष भन्दा बढी भाखा नाघेको				
४.२ यस वर्ष ऋण लगानी				
४.३ ऋण असुली				
४.४ असुल गर्न बाँकी ऋण				
४.४.१ भाखा ननाघेको				
घरजग्गा खरिद				
व्यापार/व्यावसाय				
हायरपचेज				
कृषि/उद्योग				
४.४.२ एक वर्षसम्म भाखा नाघेको				
घरजग्गा खरिद				
व्यवसाय				
हायरपचेज				
कृषि/उद्योग				
४.४.३ एक वर्ष भन्दा बढी भाखा नाघेको				
घरजग्गा खरिद				
व्यवसाय				

हायरपचेज				
कृषि उद्योग				
असुल भान बाकी व्याज				
स्विर सम्पति				
६.१ घरजग्गा				
६.२ फर्निचर				
६.३ सवारी				
६.४ अन्य				
७ अन्य सम्पति				
मूल सम्पती				
१ आम्दानी :				
१.१ कर्जावाट व्याज आम्दानी				
१.२ अन्य आम्दानी				
२ खर्च				
२.१ बचतमा व्याज खर्च				
२.२ कर्जाको लागि जोखिम व्यवस्था				
२.२.१ भाखा ननाघेको				
२.२.२ एक वर्षसम्म भाखा नाघेको				
२.२.३ एक वर्ष भन्दा बढी भाखा नाघेको				
२.३ अन्य संचालन खर्च				
२.४ खराब ऋण अपलेखन				
२.५ कर्मचारी खर्च				
३ छुट नाफा नोस्वान				
१ बचत गर्ने सदस्य संख्या :				
१.१ वार्षिकगत सदस्य				
१.२ सन्ध्यागत सदस्य				
२ बचत व्याज दर :				
२.१ न्यूनतम				
२.२ अधिकतम				
३ सदस्य संख्या				
३.१ पुरुष :				
३.२ महिला :				
३.३ जम्मा :				
४ ऋण अमुली				
४.१ भाखा ननाघेको				
४.२ भाखा नाघेको				
५ लगानीमा रतिरहेको				
५.१ घर जग्गा				
५.२ व्यापार व्यावसाय				
५.३ हायरपचेज				
५.४ कृषि उद्योग				
५.५ अन्य				
६ कर्मचारी संख्या				
६.१ पुरुष :				
६.२ महिला :				
६.३ कार्यालय :				
६.४ जम्मा :				

अनुसूचि - ८
(दफा ६८ संग सम्बन्धित)

देहायका विषयमा देहायका शर्तहरूको पालना गर्ने गरी प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरू दर्ता गर्न सकिनेछ

१. बचत तथा ऋण सहकारी : बचत तथा ऋणको कारोवार, सामाजिक कार्यहरू र वातावरण सुधारका कार्यहरू गर्ने ।
२. स्वास्थ्य सहकारी : सम्बन्धित निकायको इजाजत लिने गरी स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्ने ।
३. उपभोक्ता सहकारी : समुदाय र सदस्यहरूलाई सुपथ मूल्यमा गुणस्तरीय उपभोग्य सामानहरू बिक्री गर्ने ।
६. तरकारी तथा फलफूल सहकारी : तरकारी तथा फलफूल उत्पादन, तरकारी तथा फलफूल उत्पादन प्रशोधन उद्योग व्यवसाय र बजारीकरण सम्बन्धि कार्य गर्ने ।
७. मौरी पालन : मौरी पालन, मह भण्डारण र प्रशोधन सम्बन्धि उद्योग व्यवसाय र बजारीकरण सम्बन्धि कार्य गर्ने ।
८. दूध सहकारी : पशु पालन, दूध उत्पादन, प्रशोधन उद्योग व्यवसाय र बजारीकरण, पशु विमा ।
१०. बिँउ विजन सहकारी : कृषि बिउ विजन उत्पादन र बिक्रि वितरण ।
११. साना किसान सहकारी/कृषि : कृषि उत्पादन, पशुपालन, तरकारी तथा फलफूल उत्पादन, माछा पालन, पंछी पालन, मौरी पालन, कृषि सामाग्री तथा उपभोग्य सामाग्री बिक्री वितरण, कृषि उपज प्रशोधन तथा भण्डारण र बचत तथा ऋण परिचालन ।
१३. अदुवा सहकारी : अदुवा उत्पादन, प्रशोधन र बिक्रि वितरण
१४. उखु सहकारी : उखु उत्पादन र प्रशोधन ।
१५. पर्यटन सहकारी : सम्बन्धित निकायबाट इजाजत लिने गरी होटल, लज र रिसोर्ट संचालन वा अन्य पर्यटन व्यवसाय संचालन ।
१६. विद्युत सहकारी : विद्युत उत्पादन र बिक्रि वितरण
१९. संचार सहकारी : संचार सम्बन्धि कार्य, एफ एम संचालन ।

अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी महासंघद्वारा प्रतिपादित सिद्धान्त र मूल्य सिद्धान्तहरू

१. पहिलो सिद्धान्त : स्वेच्छिक तथा खुला सदस्यता - सहकारीहरू लैंगिक, सामाजिक, जातिय, राजनैतिक र धार्मिक भेदभाव रहित, सदस्यको जिम्मेवारी स्वीकार गर्ने तथा सेवा उपयोग गर्न सक्षम सबै व्यक्तिहरूका लागि खुला पहुँच भएका स्वेच्छिक संगठनहरू हुन् ।
२. दोश्रो सिद्धान्त : सदस्यहरूद्वारा प्रजातान्त्रिक नियन्त्रण - सहकारीहरू तिनका सदस्यहरूद्वारा प्रजातान्त्रिक विधिबाट नियन्त्रित संगठनहरू हुन् । सदस्यहरू सहकारीको नीति तर्जुमा एवं निर्णय निर्माणमा सकृयतापूर्वक भाग लिन्छन् । संस्थाको कार्य सञ्चालनका लागि निर्वाचित पुरुष तथा महिला प्रतिनिधिहरू शेयर सदस्यहरू प्रति जवाफदेही हुन्छन् । प्रारम्भिक सहकारीहरूमा सदस्यहरूको समान मताधिकार (एक सदस्य, एक मत) रहन्छ । अरु तहका सहकारीहरू पनि प्रजातान्त्रिक तवरले संगठित हुन्छन् ।
३. तेश्रो सिद्धान्त : सदस्यको आर्थिक सहभागिता - सदस्यहरूले आफ्नो संस्थाको पूँजीमा समतामूलक सहभागीता र क्रियाकलापमा प्रजातान्त्रिक विधिले नियन्त्रण गर्दछन् । सदस्यहरूले पूँजीमा गरेको योगदान वापत लाभांश भएमा सामान्यतः सीमित लाभ प्राप्त गर्दछन् । साधारण सभाको माध्यमद्वारा सदस्यहरूले देहायका वा कुनै वा सबै उद्देश्यहरूमा लाभांशको निश्चित अंश छुट्याउने छन्: जस्तै सहकारी विकास, सदस्यहरूको सहकारीमा हुने कारोवारको अनुपातमा फाइदा लिन पाउने व्यवस्था, तथा सदस्यहरूद्वारा स्वीकृत अरु क्रियाकलापलाई टेवा दिने ।
४. चौथो सिद्धान्त : स्वायत्तता तथा स्वतन्त्रता - सहकारीहरू यसका सदस्यहरूद्वारा नियन्त्रित स्वायत्त: र स्वावलम्बी संगठनहरू हुन् । सहकारीले सरकार वा अन्य निकायहरूबाट बाह्य श्रोतको रूपमा पूँजी जुटाउने सम्भौता गर्छ भने सदस्यहरूद्वारा गरिने प्रजातान्त्रिक नियन्त्रणको पद्धति र आफ्नो सहकारीको स्वायत्तता सुनिश्चित हुने व्यवस्था मिलाउने छन् ।
५. पाँचौ सिद्धान्त : शिक्षा, तालिम र सूचना - सहकारीहरूले आफ्ना सदस्यहरू, निर्वाचित प्रतिनिधिहरू एवं प्रबन्धक तथा कर्मचारीहरूलाई आफ्नोसंस्थामा प्रभावकारी रूपले योगदान दिनसक्ने तुल्याउन शिक्षा र तालिम प्रदान गर्नेछन् ।

सहकारीहरूले सर्वसाधारण खास गरी युवाहरू र बौद्धिक व्यक्तित्वहरूलाई सहकारीको विषयमा र सहकारीताको फाइदाका बारेमा जानकारी गराउने छन् ।

६. छैठौँ सिद्धान्त : सहकारीहरूबीच सहयोग - सहकारीहरूले आफ्ना सदस्यहरूलाई अत्यन्त प्रभावकारी रूपमा सेवा पुऱ्याउनेछन् र सहकारी अभियानलाई स्थानिय, राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्तरराष्ट्रिय संगठनहरूसंग आबद्ध गरी सहकारी अभियानलाई सुदृढ बनाउने छन् ।
७. सातौँ सिद्धान्त : समुदायप्रति चासो - सहकारीहरूले सदस्यहरूको आवश्यकताहरू र आकांक्षाहरूप्रति केन्द्रित हुँदै सदस्यहरूको समुदायको दीगो विकासका लागि कार्य गर्दछन् ।

मूल्य

आधार मूल्यहरू

१. आत्मसहयोग/स्वावलम्बन : प्रत्येक सहकारी संस्थाहरू आफ्नो काम आफैले गर्नु पर्दछ, अरु माथि भर परेर आफ्नो उन्नति हुदैन । परमुखी सोचमा संस्था स्थापना गर्नु हुदैन भन्ने विश्वास गर्दछन् ।
२. स्वःउत्तरदायित्व : आफ्नो उन्नतिको जिम्मेवारी बहन आफैले गर्नु पर्दछ । सहकारी संस्थाहरूको गठन र नियन्त्रण सदस्यहरूद्वारा हुने र सम्पूर्ण क्रियाकलापहरूको जिम्मा पनि सदस्यहरूद्वारा नै लिइने हुँदा यसमा स्वः उत्तरदायित्वको भावना हुन्छ ।
३. प्रजातन्त्र : सदस्यहरूको सहभागितात्मक प्रजातान्त्रिक विधिद्वारा संगठनको क्रियाकलापहरू सुव्यवस्थित गर्ने उत्तम तरिका हो । सहकारी संस्था स्वयंका लागि सदस्यहरूद्वारा नै स्थापना गरिने भएकाले संस्थामा सदस्यहरूको सकृय सहभागिता, समान हक र समान दायित्व हुन्छ । एक व्यक्ति एक मतको सिद्धान्तमा आधारित रहेर निर्वाचन गरिन्छ ।
४. समानता : सदस्यहरू बीच भेदभावरहित व्यवहार हुनु पर्दछ । राजनीतिक, धार्मिक, वर्ण, जाति, रंग आदिका आधारमा कसैलाई पनि भेदभाव गर्नु हुदैन ।
५. समन्याय : आर्थिक प्रतिफलको न्यायोचित वितरण, एउटा सदस्यलाई मर्का पारेर अर्को सदस्यले फाइदा नलिनु, शोषण विहीन आर्थिक सम्बन्ध कायम हुनु पर्दछ ।

६. ऐक्यवद्धता : एकतामा विश्वास गर्ने निश्चित उद्देश्य प्राप्तिका लागि आपसमा मिलिजुली काम गर्नु पर्दछ । समान आकांक्षा राख्नेहरुको एकीकृत प्रयासबाट नै आकांक्षा साकार हुन्छ ।
नैतिक मूल्यहरु
७. इमान्दारिता : सहकारीको सवै भन्दा महत्वपूर्ण नैतिक मूल्य ईमान्दारीता हो । यसमा भए गरेका क्रियाकलापहरु पारदर्शि राख्ने, छलकपट नगर्ने नीति, नियम कानून सिद्धान्त आदिको अनिवार्य पालना गरिएको हुनु पर्दछ ।
८. खुलापन : सहकारीको सदस्यता नीति नियमको परिधिभित्र रहेर मात्र खुला रहन्छ र सदस्यता त्याग गर्ने स्वतन्त्रता रहेको हुन्छ । खुलापनको मूल्य वस्तु स्वतन्त्रताको मूल्य हो ।
९. सामाजिक उत्तरदायित्व : सहकारी संस्था समाजका सदस्यहरुबाट समाजमा नै स्थापना गरिने हुँदा यो समाजको अभिन्न अंगको रूपमा रहेका हुन्छन् तसर्थ यिनीहरुले सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्नु पर्दछ, जिम्बेवारीको पूर्ण पालना गर्नुपर्दछ अन्यथा संस्था समाजमा ग्राह्य हुन सक्दैन ।
१०. अरुको हेरचाह : संस्थाले आफ्नो सदस्यहरुको अतिरिक्त अन्य सदस्य तथा समुदायको पनि विचार गरी संभव उपायद्वारा हीत प्रवर्द्धन गर्नु पर्दछ ।

आज्ञाले,
अम्मरराज खत्री
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत